

Rok 1923.

Český Čtenář

Spolek k vydávání a
šíření poučné a krásné
četby české.

Ročník XV. Svazek 1.

Tisk Pražské akciové tiskárny.

JUDr. Kamil Henner:

Rozluka státu a církve

I. h. 47.

1748.

Český Čtenář
Praha II., Mariánská 3.

I h 47

I / 1748.

Rozluka státu a církve.

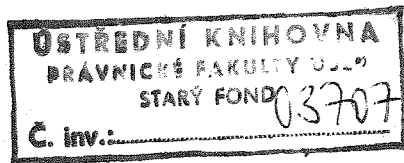
Úvodní slovo.

Problém rozluky státu a církve jest u nás od převratu stále přetřásán a probírán, ovšem i různě pojímán; má mnoho příznivcův, ale i mnoho odpůrcův, a to v parlamentu, v literatuře a v žurnalistice.

Každá otázka velikého významu musí býti ovšem řešena s klidem a s rozvahou, bez vášně a stranictví, vždyť chceme přece jen prospěti svému státu a nechceme v ničem poškoditi zájmů jeho; ale také nechceme škoditi jiným zájmům oprávněným.

A tu nutno hned zdůrazniti, že řečená odluka v ničem není namířena proti náboženství. Kdo tvrdí opak, těžce se prohřešuje proti pravdě a působí zlo tím větší, čím více podrývá půdu zdárnému vývoji našeho života veřejného i soukromého.

Kdo klidně posuzuje, nikdy neupře, co náboženství znamená ideově a citově v životě jednotlivcově a v životě národním; nikdy neupře, kolik tisícův a tisíců čerpalo z náboženství útěchu, posilu, trpělivost, odvahu, nadšení, pracovitost a

zušlechtění. Kdo by chtěl zde rušivě zakročiti, kdo by chtěl ničiti květy, které daly uzrání ovoci tak libému?

Z ryzího náboženství se rodí láska a „láska trpělivá je, dobrotivá je, láska nezavídí, láska není všetečná, nenadýmá se“. Chtěl by někdo ničiti lásku a rozsévati nenávisť?

Pročež všichni, kdož cítíte nábožen-
sky, buďte beze strachu; nikdo se nedotkne toho, co je vám svaté a drahé; byla by to svatokrádež.

Ale vy všichni, jimž náboženství je skvostnou perlou, hleďte a dbejte toho, by nikdo nezneužíval náboženství ke křivému počínání, by nikdo nehřešil předstíraje náboženství, by nikdo nebyl učiněn jen mědí zvučící nebo zvoncem znějícím. Není hroznějšího, než páchat zlo pod rouškou náboženství.

A i k tomu došlo; ale toho nechceme a tomu musíme brániti. Nechceme, by z náboženství se rodila nesnášenlivost, nenávisť a roztržka; chceme, by náboženství prohloubilo mravnost a zušlechťovalo lid, by se stalo pojátkem a mostem ke zdárnému spoluzití. Náboženství může však kvésti jen tam, kde je vnitřní přesvědčení; náboženství předpokládá svobodu, náboženství nesmí znáti násilí.

Chceme-li zdárné a volné náboženství, chceme tím i zdar církví, vždyť církve mají pěstovati náboženství a jen nábo-

ženství; v tom necht' mají úplnou volnost; necht' zápolí mezi sebou o palmu vítězství, ale jen ušlechtilými zbraněmi, ne úskokem, ni lstí, ni násilím. Svého panství necht' nerozšiřují na cizí území, ne na jiné působiště, zejména ne na pole, jež obstarávati má stát. Jinak církve by se prohřešily na svém úkolu, by se zpronevěřily svému poslání; vždyť platí zde slovo písma: „Dejte tedy, co je císařovo, císaři, a co je Božího, Bohu“. Ale ovšem o to bude povždy spor, kam sahají tyto hranice a kde začínají hranice ony.

Přehled poměru státu k církvi.

Poměr státu k církvi je složitým a obtížným zjevem, ať přihlížíme k němu po stránce historické, filosofické nebo dogmatické. Všestranné vypsání tohoto poměru vyžaduje všestranného ocenění státu a církve, předpokládá rozbor světových názorů, vylíčení vývoje jednotlivých států s podrobným vypsáním, jak církve na jich území se zařizovaly a působily. Řečený poměr je výseč ze světových dějin kulturních a právních.

Zde nám nejde o takový všestranný obraz; chceme jen stručně nastíniti, jak posavadní úprava onoho poměru namnoze u nás neuspokojuje, jak nová hlediska se uplatňují, která jinde již se vžila, jak náš politický převrat otrásl základy položenými v dřívějších dobách.

Hledáme-li v celkovém vývoji poměru státu k církvi základní a rázovité znaky, smíme říci, že je mezi státem a církví venkoncem buď jednotu čili spojení, buď odluka; tím chceme říci, že stát a církve buď se podporují při sledování svých cílů

zvláštních, že buď jdou odděleně za sebou sobě vytčenou.

Cesta od spojení k odluce jest ovšem dlouhá trať, vroubená různými milníky, jež označují nenáhlé vzdalování a přibližování.

Poměr mezi státem a církví se zahajuje teprve křesťanstvím, neboť dříve tvořilo náboženství část státního a sociálního života; nebylo náboženských společností samostatně zřízených.

Když však křesťanství vystupovalo s nárokem, že je světovým náboženstvím, neuznávajícím státních hranic, tehdejší veleříše římská si ho zprvu nevšímala, ale později je potlačovala, neboť nemohla se pojití se živlem neuznávajícím jeho naprosté moci; stát žil s církví v zjevném nepřátelství.

Hrozný boj když dobojován, a když nakrátko bylo zazářilo slunko náboženské snášlivosti (od r. 311. a 313), stát si podmaňoval církev, třebaš ji zevně vyšperkoval lesklými drahokamy světskými. Stát se snoubí s církví, ale on je velkým pánem, ona podřízenou družkou; jeho vůle je rozhodující, jejím údělem je podrobiti se. Jednota mezi státem a církví je nastolena, neboť je pouze jedna lidská společnost, pouze jedna sociální jednotka, a tou je stát římský; jemu i církev musí sloužit, její sluhové jsou státními zřízeními. Jeden stát a v něm jedna církev, jedna

víra; není žádné svobody náboženské; státní zákon platí pro církev a církevní zákon platí ze státního připuštění pro stát; stát vymezuje hranice příslušnosti státních a církevních úřadů. Tak trval u Římanů byzantinism čili caesaropapism, jednota mezi státem a církví s rozhodnou převahou státní.

S touto jednotou setkáváme se pak také v říši francké; zásada je táž, jednotlivosti ovšem se různí, vždyť staletí neminou bez následkův. Ale i zde byla hlava státu vedoucím činitelem v církvi. Vyvinuvší se idea křesťanské universální monarchie byla církvi vítanější, nežli římské imperium. Zde byla církev podmaněna římskému státnímu právu, tam měl stát povinnost ji chrániti a podporovati.

Rozpadnutím francké říše nadvláda státu nad církví také se otrásla, ale přece se ještě udržela v římském císařství německé národnosti až do polovice XI. století, ano i osazování papežského stolce bylo závislé na císařské moci.

Ale i staleté názory ustupují na drahou dobu; nevymírají, nezanikají, jen klesají do podvědomí lidstva, by časem tím mocněji se prodíraly k novému životu.

Státní církevnictví bylo zatlačeno provedením Augustinova programu o církevní nadvládě; od polovice XI. do začátku

XIV. století slaví zjevné vítězství představa o jednotné lidské společnosti, organizované v církvi, založené Bohem. Církve je představitelkyní veškeré moci, duchovní a světské. Bula Bonifáce VIII. „*Unam sanctam*“ z r. 1302 jasně vytkla, že státu přísluší pouze výkon světské moci, ale v poslušné podřízenosti pod církvi. Nastolen byl systém hierokratický, t. j. církevní panství, také jednota mezi církvi a státem, ale s úplnou převahou církevní.

Od 14. do 16. století se vzdává odboj proti této nadvládě, se potírají nejzazší důsledky její, podniká se hrazení církevních přehmatů, činěných na ujmu státních práv, obhajuje se nezávislost státní moci na moci církevní, ale názor o jednotnosti světového řádu v theorii ještě se udržuje. U nás je to doba, ovládaná názory husitskými.

Teprve německá reformace prorazila, oč dříve se pokoušelo: Bohem stavené právo státu k nezávislé vládě světské. Ale státu přisuzována luterstvem zase „*custodia utriusque tabulae*“, ochrana obou desek desatera božích přikázání, upravujících poměr člověka k Bohu a poměr lidí mezi sebou. Protestantský zeměpán měl vrchní vedení církevních věcí mocí svého vladařství, protože byl světskou vrchností a že byl prvním členem církve. Nadvláda

státu nad církvi protestantskou nastolena a označuje se jako teritorialism. Calvinské názory ovšem přejí theokracii, t. j. vládě, jejíž náčelníci jsou pokládáni za služebníky boží.

V katolických územích církve pak viděla v zeměpanské moci svou záštitu a ochranu proti šířícímu se protestantismu, podrobovala se volky nevolky světské reformaci v církevních věcech a nedovedla vyloučiti názoru, že zeměpanská moc zahrnuje v sobě i církevní výsost. Odtud i v katolických územích utužuje se světská moc v církevních věcech až do 19. století, jak tomu nasvědčuje zejména galikanism ve Francii a josefinism v Rakousku, kde církevní správa poklesla na pouhé oddělení státní správy. Stát nevykonával jen *iura circa sacra*, výsostná práva ve vnějších věcech církevních, pokud jevíly účinky na světském poli, nýbrž stát vykonával i *iura in sacris*, oprávnění ve věcech vnitřního života církevního. —

Jaké panovalo spojení mezi státem a církvi, je nejlépe viděti na *ius reformandi*, na zeměpanském, ovšem se měnícím právu, určovati svým poddaným náboženství. Ale církve nevystupuje již jako jediná, nýbrž jsou to církve dvě a od r. 1648 církve tři: katolická, augšpurská a reformovaná. Přečasně odchytky u nás se vyskytují od doby husitské, ale

zanikly r. 1627, kdy katolické náboženství stanoveno za jedině oprávněné křesťanské vyznání. Teprve koncem 18. století nastává nenáhly obrat.

Katolická církev ovšem uznávala jednotu pouze po svém rozumu, jak se osvědčovala v hierokratické době; pokládala každý jiný vývoj namířený proti sobě. V tomto nazírání nenastal obrat ani tenkrát, když koncem 16. a v 17. století kuriální spisovatelé se vytasili teorií, která zdánlivě zeslabuje hierokracii, hlásá *potestas indirecta*, nepřímou moc církve v světských věcech. Tato theorie zdůrazňuje církevní řád jako vyšší státního řádu; církvi přísluší prý proto dozorčí a opravná moc všude tam, kde by stát zasahoval do církevních zájmů; sice nemluví se již o křesťanském universálním státu, ale se šíří zásada, že církev může všude tam zakročiti, kde její zájmy toho nutně vyžadují. Avšak důsledky jsou stejné, ať se vyvozují z hierokracie, ať z *potestas indirecta*. Proto také *Syllabus* (shrnutí bludů novověkých) Pí a IX. z r. 1864 zaujímá v thesi 24. stanovisko, že církev má moc užití zevního donucení, jakož má přímo nebo nepřímo světskou moc.

Hierokratický systém doznal v 19. století ještě jiné formulace v koordinací theorii, v theorii o souřadnosti obou mocí. Stát je podle ní suve-

rénní na státním poli, církev na poli církevním, ale nejsouc podřízena státu; jenže se nepraví, kam sahají meze moci té a oné moci. A tu je kámen úrazu. Ovšem se pravilo dále, že nutno se vyrovnati úmluvou, konkordátem tam, kde vzniknou pochybnosti a nedorozumění o dosahu moci. A což když nedojde k dorozumění? Lze-li pak přijmouti thesi, že katolická církev sama vymezí hranice své působnosti? Nemusí-li stát hájiti stejného práva pro sebe? Rakouský konkordát z r. 1855 jasně dokázal, že státní suverenita doznala značné ujmy, že tu nešlo o koordinaci státu, nýbrž šlo o jeho subordinaci.

Katolická církev zůstala tudíž věrna oné jednotě, která se osvědčovala v hierokratické době, ačkoliv i tenkrát ne bez leckterého odporu státního. A proto nikoho nepřekvapil zjev, že tato církev se nespřátelila z á s a d n ě s poměry, nastalými v různých státech zavedením nového ústavního života od r. 1848, v němž se uplatňovaly zásady právního státu moderního. Uplatňovala se povaha státu jako právnické osobnosti, nutnost výlučného právního řádu státního, založeného na státních zákonech, nedělitelnost a neomezitelnost státní suverenity. Vycházejí z těchto zásad, moderní stát neodloučil se od církvi, naopak vytrval ve spojení s nimi, ovšem způsobem pozměněným

u porovnání s dřívější dobou. Zásadně prohlásil stát i církve za podrobené své suverenitě, ježto žijí na jeho území a těží z jeho ochranné moci, ale stát vykázal církvím pole volného působení, pokud to pokládal za srovnatelné se svou samostatností. Stát tudíž dobrovolně se omezil; církve žily podle svého práva, ale jen potud, pokud stát tomu neodporoval. Církevní život závisel v první řadě na státním právu od něho měla církev možnost vyvíjet se podle zásad svých; církve nebyly vedle státu, nýbrž ve státu. Vůči státu byla církevní moc odvozenou z jeho moci. Církve jevíly se býti korporacemi neb ústavy nebo svazy veřejnoprávními se samosprávou a autonomií, proveditelnou ovšem jen v mezích státního práva, jež má vždy přednost před církevním právem.

A moderní ústavní stát upravoval církevní poměry mocí své suverenity a jso ovládnán zásadou, že dlužno šetřiti svobody svědomí a svobody kultu, t. j. zásady, že jednotlivý občan má právo se hlásiti k církvi podle svého přesvědčení nebo zůstatí bezvěrcem, a že věřící mohou se spolčovati k společnému kultu. Stát vyloučil tudíž nutnost jednotné víry svých občanův a vyloučil důsledně donucení k určité víře, uznáváje naopak právo občana vystoupiti z náboženské společnosti, kdykoliv uzná sám toho po-

třebu. Stát prohlásil občanská oprávnění nezávislá na příslušnosti k církvi; moderní stát musil také odmítnouti názor, že by bylo jeho úkolem, upravovati své poměry podle křesťanských zásad, že by měl se státi takto křesťanským státem, jak hlásal kdysi Bismarck a Stahl (1847) i Thiersch (1875).

Důsledkem připuštění různých náboženských společností na jednotném území státním bylo pak ovšem, že stát musil býti rozhodčím jejich všude tam, kde různé církevní názory se křížovaly a vedly v praxi ke sporům; stát musil se odhodlati k úpravě mezikonfesionálních poměrů, čímž stále víc a více zasahoval do církevních věcí, které mu jsou cizí, neboť úkolem jeho je pořádati občanské poměry, zajistiti všeobecný kulturní pokrok a světský blahobyt.

Zásadní podřízenost státnímu právu to byla, s níž katolická církev se nesmířila, církve, jež jest organisována mimostátně a světově. Církevní pravila, že tu byla dříve než moderní stát, ona tvrdila, že jest útvarem eticky vyšším nežli stát a že je teritoriálně větší nežli on na svém území, že ona je světová, kdežto stát jest územní.

Proto zavrhl Piův Syllabus z r. 1864 všechna moderní učení o právech státu vůči církvi (srovn. these 19., 20., 25., 39., 42., 54.). I zavrženo všechno, co je

karakteristickou známkou nového ústavního života státního a tak katolická církev postavila se zásadně proti modernímu státu. V praxi ovšem těžila pro sebe i za něho. Nepřekvapilo tudíž, když kurie protestovala proti rakouským květnovým zákonům z r. 1868; nepřekvapil protest papeže a episkopátu proti dvěma rakouským zákonům květnovým z r. 1874 (7. května 1874, č. 50 a 51 ř. z.).

Nový církevní Kodex z r. 1917 neobsahuje sice systematického vylíčení poměru církve ke státu, ale přes to je řečený poměr tam zachycen v hlavních rysech, ovšem rozptýleně na různých místech. Kodex jest ovládán názorem, že církev a stát jsou dvě mocnosti, samostatně vedle sebe působící, sledující dva různé cíle navzájem se nevyklučující, takže vedle sebe mohou klidně žít, při čemž ovšem zásady božského a přirozeného práva nesmějí státem býti porušovány. Nastanou-li přece spory z toho, že vláda církve a státu se osvědčuje vůči týmž osobám, tam jako věřícím, tu jako občanům, mohou úmluvami býti odklizeny; je to tedy celkem koordinační zásada shora vylíčená, které moderní státní úprava nevyhovuje.

A tak nebyly církve, hlavně katolická církev spokojeny se státní úpravou v XIX. století, neboť viděly ve státních zákonech pouta svého samostatného vý-

voje, hleděly v praxi využítkovati nejasných nebo nedostatečných zákonů ve svůj prospěch, činily podle své moci nátlak na vedoucí kruhy vládní, čímž státní administrativa v církevních věcech stala se zcela závislá na politických činitelích. Poukazujeme v této příčině na př. jen na rozháranost v posuzování bezvěrců v dřívějším Rakousku, čemu nedovedl čeliti ani správní dvůr soudní.

Představme si nyní nepřehledné takřka rakouské a uherské předpisy ve věcech kultových, předpisy nejružnějšího data a nejpestřejšího obsahu, předpisy všeobecné a zvláštní, pokud přihlížejí k jednotlivým církvím a náboženským společnostem. Představme si, co tyto předpisy znamenají v praxi politických úřadů všech instancí; listujme v rozhodnutích správního a říšského soudu, listujme ve státním rozpočtu; co tu rozhodnutí a položek v kultových věcech! A pak čtemež listy, věnující pozornost církevním věcem; nikde spokojenost, všude nářky, jak stát málo podporuje církevní život, jak podporuje tu neb onu církev a zanedbává jinou.

Bude ještě někdo pochybovati o tom, že v bývalém Rakousku a Uhersku trvalo spojení státu a církve?

A to všechno jsme převzali do svého nového státu. K tomu přistupuje nyní skutečnost, že mnohá ustanovení zákonná

se stávají v praxi pochybnými. Katolická církev, resp. kurie hájí na př. názoru, že všechna dřívější práva císařova a králova pominula, neboť pokládá je za výron starších výsad církevních, kterážto práva byla jí pro tento ráz uznávána i přes to, že byla přioděna rouchem státních zákonů. Kurie uznávala oprávnění císařská a královská, protože císař a král byl oddaným katolíkem a poněvadž v jeho osobě viděla záruku, že katolicism ohrožen nebude. Odpadlo-li však jeho panství, odpadly církevní výsady, udělené jemu a jeho nástupcům; totož je mínění kuřiaľní.

Náš stát převzav staré zákony, hledí prozatím uchrániti z dřívějších práv panovníkových, co je možno, neboť přihlíží k nim jako k právům vládním. Správně se tvrdí, že když náš stát plní všechny povinnosti z Rakouska a Uherska převzaté, zejména povinnosti majetkového rázu, že zase kurie má uznávati dřívější oprávnění státu i nadále. Ale tomu tak není.

Tyto nehotové poměry a pak důvody ještě doleji vytčené daly vzniknouti myšlenke radikální nápravy; nešlo-li spojení státu a církve novodobě upravené nikomu k duhu, tož zanechme ho a provedme odluku, asi jako v manželství vidíme konečnou nápravu v rozluce, na-

stal-li mezi manžely takový rozvrat, že zdárný další život není možný.

Ale tu narážíme zase na odpor katolické církve, která v papežském Syl-lab u z r. 1864 autenticky zavrhl a větu, že stát a církev mají býti rozloučeny (these 55.). A takových výroků papežských bylo ještě mnoho učiněno. Tedy odluka se zavrhuje. Ale shora jsme viděli, že i věty moderního státního práva se zavrhl y, že bylo protestováno proti moderním zákonům. Co tedy má býti? Odpověď z mnohých stran zní: konkordát. Ale viděli jsme, že konkordát je dítkem koordinace a koordinace jest omládlou hierokracií.

Česko-bratrská církev evangelická se neprohlásila proti odluce na ustavujícím generálním sněmu, konaném v Praze 17. a 18. prosince 1918; ale ona se neprohlásila zřejmě pro ni. Ba postupem doby nadšení pro odluku ochablo a z jejího středu se ozývají hlasy po úpravě, jaká se stala v německé říši, ano dokonce hlasy, že tato církev zasluhuje svými dějinami, by stát se přimknul k ní jako k církvi národní.

Ovšem nikdo rozvázný nechtěl násilného rozvratu, nýbrž každý chce dobře promyšlenou opravu, neboť co se prudce staví, rádo se boří a lépe než kvapiti je včas začítí. Obnova tak dalekosáhlého významu vyžaduje především klidné

doby, nemůže postrádati ustálených poměrů vnitřních a vnějších; musí býti zajištěno, že správní úřady státní mohou řádně vyřídit velkou agendu spojenou s rozlukou, a všichni víme, jak jsou přetíženy a že stojí před reorganizací!

Znalci slovenských poměrů s počátku zrazovali od rozluky; nyní mnozí tvrdí, že blahovlnná rozluka ani tam by nenarazila na nepřekonatelný odpor. Ale jednoznačného názoru v této věci není.

Vzhledem k těmto nevyjasněným poměrům naše ústavní listina z 29. února 1920, č. 121 Sb. zák. a nař., sdělaná v rámci smlouvy Saint-Germainské z 10. září r. 1919, se vyhnula úpravě v naší otázce, vytkla pouze některé všeobecné zásady dávno již uznané, o nichž se zmíníme na příslušném místě. Jisto je, že v této otázce nemůže nikdo vyčítati našemu zákonodárství, že by bylo střemhlav se pustilo do řešení rozluky. U nás zůstalo to prozatím při programu rozluky. A tu musíme si uvědomiti starou abecedu parlamentního zřízení, že nutno míti pro rozluku spolehlivou většinu, ale ne pro něco, co by jen se zdálo býti rozlukou, jí však nebylo. Máme-li takovou většinu čili nic, nemůžeme rozhodovati zde. Ale uvědomí-li si snad odpovědní činitelé, že jí nemáme, pak nechť se to zřejmě zjistí, ale pak také musíme býti upřímní a jasné

řící, že pro ten neb onen čas nelze začítí s rozlukou.

Ptají-li se mnozí, proč nezačlo se s rozlukou u nás již za Rakouska, tu odpověď je zcela jednoduchá. Rakousko nebylo naším státem a nebylo úkolem českých stran posilňovati posici jeho; pak bylo také jasno, že za rakouského režimu nikdy se nedocílí majority pro rozluku, a že by císař nebyl nikdy sankcionoval rozluky. Hnátí se po utopích, není politikou; politickým vážným programem může býti jen to, co toho času dá se provésti; leda že programem se naznačuje konečný cíl, za kterým chceme jíti; tím však přece odkazujeme věc na budoucí časy.

Prováděti rozluku formálním konkordátem je zcela vyloučeno vzhledem k zásadě shora vytčené a pak proto, že Řím podle svého stanoviska může rozluku leda jen mlčky trpěti, nemůže však zřejmě ji schvalovati. Ovšem není vyloučeno v Římě se orientovati předběžnými vyjednáváním, by zbytečné ostrosti doma se nevyšketovaly.

Ukáže-li se, že z politických důvodů nenadešel ještě čas k rozvinutí celé otázky rozlukové, musilo by zákonodárství se spokojiti prozatím s předběžnými zákony, jež by připravily půdu pro pozdější rozluku.

Samozřejmě nemůže býti nikdy úlohou moderního státu, by sám svým zákonodárstvím zasahoval do vnitřního života církevního, by reformoval a upravoval vnitřní organizaci neb učení církevní, by dokonce sobě přiřkl úkol býti ochráncem určité konfese, ani ne ve formě národní církve. Proto je také vyloučeno omezovati papežství, jednak že sídlí mimo stát, jednak, že bez Říma není katolické církve. A pak všechny prohibitivní prostředky se ukázaly celkem bezvýslednými.

Ostatně působí již náš stát k tomu, by cizí státní příslušníci nevykonávali církevní jurisdikce na našem státním území, jak tomu je na př. při vřatislavském biskupu a při ostráhomském primasovi (otázka trnavského administrátora papežského). Rovněž není radno, by naši biskupové vykonávali pravomoc na cizím státním území, jako je tomu posavad na př. při pražském arcibiskupovi v Kladsku a při olomouckém arcibiskupovi v Pruském Slezsku. Stejně zásady musí býti uplatňovány i při správě řeholní. Neboť státní klid toho vyžaduje, by přehlížení nových státních hranic se nedělo, poněvadž lehce z toho mohou povstati nedorozumění, jež by mohla rozvířiti nové spory, kterých nemůžeme chtíti a jichž nesmíme strpěti.

Statky biskupství a ústavů, jež mají

sídlo za hranicemi našeho státu, však se rozprostírají u nás, musí stejně se posuzovati jako ostatní církevní majetek v naší republice. Srovnají-li se však diecése se státními hranicemi, nutno vyjednávat o slušné odškodnění těch zahraničních funkcionářů, jejichž někdejší statky zůstaly u nás. Přirozeně, že současně se očekává reciprocita, vzájemnost u sousedních státech.

K předběžným pracím zákonodárným, resp. diplomatickým by náležely pak ještě otázky o úpravě vykonávání práv, jež v církevních věcech příslušela dříve papežskému, otázky obligátnosti civilního manželství, úpravy státních matrik a svátků, prohloubení mezikonfesních poměrů co do užívání církevního majetku (t. zv. *simultaneum*), ovšem jen v případech nutných i nalehavých, a pak prohloubení mezikonfesních poměrů co do konfesních hřbitovů.

Vývoj rozluky státu a církve.

Odluka státu a církve, toť heslo mnohoznačné. Buď se tím vyrozumívá koordinace, buď nezávislost státních poměrů na církevních vlivech, buď zvláštní právní postavení náboženského zřízení ve státě, podle kterého církve jako celky se vylučují z právního kruhu státního,

v němž naopak mohou se uplatňovati pouze teritoriálně rozčleněné soukromoprávní organizace, sledující kultové účely, při čemž náboženství se stává soukromou věcí.

Odluka v tomto rozumu je pravá odluka; ji máme zde na mysli. Ale i tento výměr je dosti všeobecný; není to žádný algebraický vzorec, v němž bychom mohli jednoduše dosazovati zvláštní zjevy. Nemáme žádného pravzoru odluky; kolik odluk bylo provedeno, tolik máme různých zjevů, více nebo méně sobě podobných; všechny odluky jsou teritoriálně přibarveny. Odluka ovšem není tam, kde je spojení státu i církve, není tam, kde výsost státní se osvědčuje, jak shora bylo řečeno. Odluka může býti vůči církvím přátelská a nepřátelská, může býti evoluční (vývojová) a revoluční. Mluviti o rozluce částečné a úplné se nedoporučuje; kde trvá jednota, tam není rozluky. Leda, že by tím se chtělo naznačiti, že rozlukové zákonodárství se koná po etapách.

Odluka ovšem musí býti logicky provedena; my nemůžeme, chceme-li odlučovati, současně spojovati. Chceme-li A, nesmíme současně chtíti Non A, my můžeme však chtíti B nebo C v předpokladu, že nevylučují A. Jde tedy o to, vytknouti podstatné vlastnosti odluky od nepodstatných; ale ani v tomto směru není všude

shody, ježto neřešíme matematického problému, nýbrž řešíme právníký problém, a právo pořádá životní poměry, které nejsou všude stejné. Víme přece, kolik je zde vlivů, přes které nemůžeme přejíti k dennímu pořádku, jak by jednotlivcům se zdálo. A proto není protimyslné tvrzení, že každý stát si upraví odluku, jak jeho potřebám vyhovuje, jen když odlukou se nezahrnuje něco, co jí není.

O odluce se mluvílo již v minulých dobách, ovšem vzhledem k tehdejšímu poměru mezi státem a církví. I u nás v Čechách záhy se uplatňovaly odlukové zásady. Hlavním obhájcem jejich byl Chelčický, za vlivu valdenských názorů. Je známo, že Hus, jako Wyclif nabyt přesvědčení, že není jiného prostředku k záchraně církve než v světské pomoci. Snahy po církevní reformě setkaly se s nezdarem u světa oficiálně církevního; Hus tím sám trpěl. Obrození církve zdálo se mu již nemožným přirozenou cestou, a proto doufal v mimořádnou nápravu, provedenou zevně, státem, ačkoliv i on byl přesvědčen, že zlo vešlo do církve původně skrze stát. V této věci byl Chelčický logičtější. Byl-li stát původcem církevní zkázy, nemohl státi se zachránce církve; církev měla by se tudíž odloučiti od státu. V různých svých spisech líčí církev apoštolskou jako do-

konalou a vzornou, nebylať spojena se státem. Sloučení se státem přivodilo zkázu v církvi, neboť zákon Kristův v přestál býti jediným pravidlem jejím. Proto dokonalá církev nepotřebuje světské moci, má se vrátiti do těch poměrů, kdy žila sice ve státě, ale bez jeho pomoci. Nutno zachovávat božská přikázání stojící nad předpisy lidskými, pak bude na zemi mír i štěstí. S ozvěnou tohoto učení setkáváme se pak u Českých Bratrů.

Také Luther v prvních dobách svého působení byl ovládán prvky učení o rozluce státu a církve, jak je později provedli kongregacionalisté, čímž vysvětluje se mínění, že německá reformace dala podnět k rozluce, ačkoli pak oficiální protestantismus ve všech odrůdách zůstal spojen se státem.

V dějinách odluky vytýká se vždy latinsky psaný spis „o nejlepším zřízení státním a o novém ostrovu Utopia“, jež sepsal Angličan Tomáš Morus (More, 1478—1535) a česky přeložil Jiří Foustka v Světové Knižovně. Spis podává ideál zřízení politického, hospodářského, rodinného, duchovního a mravního, v němž právě spojení státu a náboženské organizace se vylučuje. More je předchůdcem deistův.

Anabaptisté zavrhuje lidovou církev, spojenou se státním zřízením, uznávají pouze jednotlivou obec, dobro-

volně zřízenou novokřtenci. Anabaptisté měli vliv na vývoj náboženského individualismu v XVII. stol. v Anglii a v Americe. Hlavním jeho představitelem jest Angličan Robert Brown (1550—1630), zakladatel sekty brownistů, předchůdců to kongregacionalistů, resp. independentů.

Roger Williams osadil r. 1636 Rhode Island, nejmenší to stát z nynějších Spojených Obcí severoamerických, hájil zde světského státu bez každého spojení s náboženstvím, maje církev za soukromý spolek. Jeho čin a spis udržely myšlenku odluky v Americe až do jejího uskutečnění v novém spolkovém státu.

Názory independentů v Anglii byly obhajovány Miltonem (1608—1674), jenž vidí ideál náboženského života v apoštolské době, vystupuje pro odluku církve a navrhuje, aby církevní majetek byl věnován na všeobecné účely vzdělávací.

Také kvakéři, související vnitřně s independenty, pokládali svobodnou obec náboženskou za církev. Jejich přívrženec William Penn zavedl roku 1683 v Pensylvanii liberální ústavu s rozlukou.

Všechny tyto i jiné snahy po odloučení církve od státu se odůvodňují vroucím ždáním po svobodě, odmítané státem uznávajícím spojení s oficiální církví;

tato jednota tíží živou mysl náboženskou, jež chce mítí volnost osvědčování.

Z filosofů 17. a 18. století působili nejvíce pro zásady rozluky John Locke (1632—1704) a Marie Jean de Condorcet (1743—1794).

Známý jsou převraty v církevní organizaci ve Francii, vyvolané revolucí. Zavedení rozumového kultu jde ovšem přes odhuk.

Odhuka se stává pak heslem často opakovaným i v zájmu církve a náboženství. Mezi jinými v tomto směru vynikají Friedrich Ernst Schleiermacher (1768—1834), švýcarský Francouz Alexandre Vinet (1797—1847), Félicité Robert de Lamennais (1782—1854), do r. 1832 Jean Baptiste Henri Lacordaire (1802—1861) a hrabě Charles de Montalembert (1810—1870), kteří oba ovšem se podrobili Římu po odsouzení směru pěstovaného, spolu s Lamennaisem v časopisu „L'Avenir“.

Obecnou pozornost vzbudil spis „La Chiesa“ (Církev), jež vydal Geremia Bonomelli, biskup v Cremoně (2. vydání 1905) a jeho pastýřský list: La chiesa e i tempi nuovi (Církev a nová doba, v únoru r. 1906), kde prohlašuje, že církvi diktovaná odhuka bude líp svědčítí, nežli všechny posavadní systé-

my obojaké. Netřeba podotýkati, že Řím odsoudil toto stanovisko.

I v anglikánské církvi se ozvaly a ožívají hlasy po osvobození od státního poručníkovaní; v tomto směru působí „Church League“ od r. 1883, kdežto dissidenti jsou spolčeni od r. 1844 v „Society for the liberation of Religion“.

Odhuku žádal také moderní liberalism nejprv jako důsledek všeobecné svobody od ancien régime (starého řádu). V tomto směru jsou pro odhuku ve Francii Charles Alexis de Tocqueville (1835), Lamartine (1845), Jules Simon (1857 a Laboulaye (1858, 1863).

V Belgii vedl tento liberalism roku 1831 pouze k odhuce státní moci od moci církevní, t. j. k odstranění zasahování státu do církevního oboru, nevedl však k odhuce státu a církve po rozumu shora vytčeném, neboť i nadále ponechána veřejnoprávní organizace církve ve státu, by církevní politická strana byla získána pro nový neodvislý stát.

Cavourovo heslo „Libera chiesa in libero stato“ (Svobodná církev ve svobodném státu, 1861) mělo zažehnati cizí vlivy v Itálii na prospěch pa-pežství a zeslabiti odpor církve proti novému sjednocenému státu. Napotomná úprava v Itálii nejevila však žádných

podstatných známek odluky. Za to italský státník Marco Minghetti prohloubil odluky svým spisem *Stato e Chiesa* (Stát a církev, 1878).

Odluková myšlenka byla pak oživena za radikálního liberalismu se silným zbarvením proticírkevním a antiklerikálním, jakož i přijata do programu socialistického.

Veliký význam pro teorii rozluky má spis Karla Rothenbüchera, *Die Trennung von Staat u. Kirche* (1908).

Teoretické odůvodňování rozluky doznalo praktického uskutečnění, a to v první řadě v republikách, což pochopitelně, ježto v nich vládne se vykonává lidem, tedy vládne celá státní obec, která nepotřebuje hledati opory v určitých vrstvách, jak hleděly panovnické rodiny a tím i vlády získati podpory ve vyšším a nižším kleru, tedy v církvi vůbec.

Ústava Spojených států v amerických z r. 1787 a dodatečný článek I. z r. 1790 je základem odluky státu a církve; jednotlivosti jsou však provedeny ve spolkových státech, a to buď v ústavách a obecném právu jejich, buď v statutech pro náboženské korporace, buď v soudních rozhodnutích, jež jsou zde materiálním pramenem právním. Přízpůsobení novému základnímu směru se provedlo celkem v prvních čtyřiceti letech poustavních. Nové úpravě svědčilo, že

zde nebyly tak silné upomínky na dřívější poměry jako v Evropě, že zde byla různorodá společnost přistěhovalců, jež mnohdy právě náboženská nesnášlivost v domovině donutila k opuštění vlasti, že na svobodné půdě neměl nikomu býti ka-len pobyt pro náboženství a že nová státní moc zásadně nepřipouštěla omezování mocí mimostátní.

Mluví-li se u nás o zavedení rozluky ve formě americké, není tím míněno úplné převzetí tamních poměrů, nýbrž je míněn pouze směr tamní rozluky, tedy směr benevolentní, bez každého boje kulturního.

Z týchž poměrů společenských a náboženských jako v Americe zavedena rozluka v britských koloniích s „responsible government“, s odpovědnou vládou v Jižní Africe, Australii, Novém Zeelandu a v panství kanadském (Dominion of Canada).

V Mexiku došlo k rozluce v letech 1873—1874 z boje proti politické moci katolického kléru a proti jeho hospodářské přesile přes sekularisaci církevního majetku provedenou r. 1856 a 1859.

Brasílie jako republika (r. 1889) provedla rozluku v letech 1890—1893; podobně se stalo na Kubě po zřízení republiky r. 1902 a republika Ecuador přijala jakousi rozluku v letech 1902 až 1906.

Na půdě evropské zavedena rozlučka po prvé v Irsku, sice ne v republice, ale v zemi bojující stálý boj s Anglií. Gladstone prosadil zákon odlukový r. 1869 s účinností od 1. ledna 1871, jímž zrušena unie mezi církví v Anglii a církví irskou a odstraněn veřejnoprávní ráz této církve.

Ve Francii vítězil positivism, jak ho hlásal Auguste Comte († 1857): náboženství bez Boha, altruism, jímž cit individuální osobnosti se tlumí a všeobecné blaho se stává vůdčím heslem, kde i Grand Etre (nejvyšší bytostí) je lidstvo samo. Proto směrodatní činitelé odvraceli se lehce od veřejnoprávního postavení církví a razili cestu odluce, jejíž poslední zevní příčinou byl protest Pia X. proti tomu, že prezident Loubet v dubnu 1904 nenavštívil papeže, ač byl hostem u italského krále v Římě. Rozlučka pak byla provedena v letech 1905—1908, když před tím zaveden spolkový zákon r. 1901 (1. VII.) s ostřím namířeným proti katolickým řádům. Zákony odlukové jsou z 9. prosince 1905 (kde také francouzský konkordát byl zrušen), z 2. ledna a z 28. března 1907 a z 13. dubna 1908, k nimž ovšem vydána celá řada dekretův a cirkulářů. Tyto tři zákony doplňují a mění zákon r. 1905 hlavně vzhledem k odporu katolické církve proti rozluce (encyklicky Pia X. „Vehementer nos“ z 11. února 1906, „Gravissimo officii munere“

z 10. srpna 1906 a „Unefois encore“ z 6. ledna 1907, které svědčí o jeho nesmiřitelnosti s odlukou).

Jak v Irsku, tak i v Ženevě byl odlukový zákon z 15. června 1907 a s účinností od 1. ledna 1909 přijat za účastenství katolíků, by bylo odstraněno zvláštní přednostní postavení protestantské církve.

Basilejský zákon z 9. února 1911 provedl rozlučku pouze vůči katolické církvi, kdežto ostatní církve mají postavení veřejnoprávní.

Portugalsko zavedlo rozlučku po převratu na republiku zákonem z 20. dubna 1911, proti čemu protestoval papež Pius X. v encyklice ze dne 24. května 1911 a pak v listu z 1. března 1913. Po revoluci provedené r. 1917 vydalo ministerstvo spravedlnosti a kultu dekret s mocí zákonní z 22. února 1918, jenž odstranil nepřikřejší ustanovení rozlukového zákona proto, že nezachoval nutných mezí.

V Rusku jsou církevní poměry velmi rozhárané. Revoluce r. 1917 osvobodila církve od závislosti na státu; všeruský církevní sbor konaný v Moskvě v srpnu 1917 ovšem jen většinou se přiklonil k centralisaci církevní moci a obnovil patriarchát, zvoliv kněze Tichona patriarchou; místo svatého synodu s vrchním prokurátorem v čele zřízena nejvyšší církevní správa, čítající 8 členů. Když bolševici se zmocnili vlády, poměry

v církvi se začínaly měnit. Kdož z kněží věřili v selskou a dělnickou republiku a kdož viděli v církevní nezávislosti možnost náboženského rozmachu, se sprátelili s novým stavem a podporovali jej. Ale následkem atheistické propagandy nastalo tupení a ponižování, sesměšňování i pronásledování náboženského citu a kněží, což vyvolalo v masách zprvu sice souhlas, ale nakonec mocné reakční hnutí. Zejména nastal tuhý odpor proti rekvizicím chrámových pokladů přes tvrzení, že se užije výtěžku z nich ku zmírnění hladu. Odporující patriarcha a kněží byli sesazeni, vězněni a mnozí již souzeni; patriarcha se vzdal vykonávání svého úřadu až do konečného rozhodnutí sboru.

Petrohradský metropolita, stoupenec Tichonův byl odsouzen k smrti a sovětské duchovenstvo vyzvedlo samo na jeho místo biskupa Antonia. Sovětské duchovenstvo svolalo do Moskvy r. 1922 všeruský sbor a provedlo reorganisasi církve, která se jmenuje „živou církví“. Podmínkou příslušnosti k ní je živý styk s knězem a uskutečňování jejích zásad, nestačí pouhé účastenství chrámové. V čele správy veškeré živé církve je všeruský církevní sbor svolávaný každého třetího roku; jeho výkonným orgánem je nejvyšší církevní správa; k osmi dřívějším členům přibýlo volbou sedm nových zástupců sboru; novotáři mají zde

11 hlasů. Zvláštní volené, odborné sekce mají vyřizovati církevní věci v radách obecních, okresních a zemských, a to za podřízenosti církevní sekci při ústředním výkonném výboru sovětském. Kláštery mají býti zrušeny a proměněny v zemědělské komuny. Biskupům je manželství dovoleno, neboť mnišské sliby jejich jsou rozvázány. Patriarchát se zrušuje. Z biskupů náleží nyní asi třetina k živé církvi, asi třetina je protivníkem jejím, asi třetina zaujímá prozatím nerozhodné stanovisko. Proti protivníkům má býti zakročeno jich sesazením. Tím nastalo církevní rozdvojení v Rusku velmi povážlivé, tím více, že se uplatňují tam proudy po splynutí s katolictvím.

Nový ruský trestní zákoník účinkující od 1. června 1922 (čl. 119—125) tresce využitkování náboženských předsudků davu k svržení moci dělníkův a rolníkův nebo k popouzení proti sovětským zákonům a nařízením; tresce podvodná jednání čelící k vyvolání pověry v lidu; tresce vyučování náboženství na státních i soukromých školách pro nezletilé; tresce provádění církevních ceremonií ve státních úřadech a podnicích, jakož i vyvěšování tam náboženských odznaků; tresce zabraňování ve výkonu církevních ceremonií, pokud jimi se neruší veřejný pořádek a nejsou s nimi spojeny útoky na práva občanů.

Ústava Německé říše z 11. srpna

1919 nezavedla odluhy po rozumu právním. Podle článku 10., č. 1. může říšské zákonodárství stanovit zásady pro práva a povinnosti náboženských společností; články 124, odst. 2, 137, 138, 139, 141 a 173 již obsahují základní předpisy. Otázky náboženství jsou upraveny čl. 135, 136, 140; vyučování náboženství článkem 146 až 149.

Německá říše neuznávájíc státní církev, připouští svobodu kultu, t. j. volné zřizování náboženských společností. Každá náboženská společnost pořádá a spravuje své věci samostatně v mezích občanského práva, uděluje své úřady bez součinnosti státu neb občanské obce; nabývá právní způsobilosti podle všeobecných předpisův občanského práva (srovn. čl. 124, odst. 2.). Náboženské společnosti zůstávají však korporacemi veřejného práva, pokud jimi posud byly. Jiným náboženským společnostem udílejí se stejná práva k jich návrhu, zaručují-li trvání svou ústavou a počtem svých členův. I svazy veřejnoprávních náboženských společností jsou veřejnoprávními korporacemi. Tím jest odstraněno dřívější spojení nejvyšší státní a církevní správy evangelické a státní poručnickování náboženských společností, které jsou však podrobeny státnímu právu o veřejnoprávních korporacích. Náboženské korporace jsou oprávněny vybíratí daně na

základě občanských daňových listin podle zemských ustanovení, která v některých zemích byla již vydána. Náboženským společnostem se rovnají sdružení, jež pečují o nějaký světový názor. Provedení všech vyznačených zásad přísluší zemskému zákonodárství (čl. 137.).

Německé evangelické církve jsou nyní spojeny ve svazu „Deutsch-Evangelscher Kirchenbund.“

Do vydání zvláštního zákona říšského zůstávají netknutými posavadní státní povinnosti vůči náboženským společnostem, spočívající na zákoně, smlouvě nebo zvláštním právním důvodu (čl. 173.). V mezích slíbeného zákona nastane vyvazení cestou zemského zákonodárství (čl. 138, odst. 1.). Zaručuje se vlastnictví a zaručují se jiná práva náboženských společností a spolků na vlastních ústavech, nadáních a statcích, sloužících účelům kultovým, vyučovacím a dobročinným (čl. 138, 2. odst.).

Neděle a státně uznané svátky zůstanou zákonně chráněny jako dny odpočinku a duševního povznášení (čl. 139).

Pokud se jeví býti potřeba bohoslužby a duchovní správy ve vojště, nemocnicích, trestnicích neb jinakých veřejných ústavech, nutno připustiti náboženské společnosti k náboženským výkonům, přičemž však každé donucení je vyloučeno (čl. 141).

Co do náboženství se uznává úplná volnost víry a svědomí, jakož i nerušené, státně chráněné vykonávání náboženství bez ujmy občanských a politických práv a povinností. Nikdo není povinen oznámiti svého náboženského přesvědčení; pouze úřady mají právo se dotazovati po příslušnosti k náboženské společnosti, pokud na tom práva a povinnosti závisí nebo toho vyžaduje statistické vyhledávání, nařízené zákonem. Nikdo nebude nucen k církevním výkonům nebo slavnostem, ani k účastenství na náboženských cvičeních, ani k náboženské přísaze (čl. 135, 136). Příslušníkům branné moci je poskytnouti volný čas, nutný k vykonávání náboženských povinností (čl. 140).

Na veřejných školách je náboženství řádným učebním oborem v rámci školního zákonodárství a uděluje se ve shodě se zásadami příslušné náboženské společnosti bez ujmy dozorcího práva státního. O účastenství žáka na náboženských oborech vyučovacích a na církevních slavnostech a výkonech rozhoduje ten, kdo má určovat jeho náboženskou výchovu. Učitelé světští rozhodují volně o tom, chtějí-li udělovati náboženské vyučování na škole a konati církevní výkony, což je praktické u nekatolických církví. Jinak se připouštějí i školy konfesní a bezkonfesní (světské), bez vyučování nábožen-

ství. Theologické fakulty na vysokých školách zůstanou zachovány (čl. 146 odst. 2, 149, 174).

Nová německá ústava zavedla tudíž moderně upravenou státní výsost ve věcech církevních, neboť hlavně ponechala náboženským společnostem charakter veřejnoprávních korporací, ano slibuje toto postavení i náboženským společnostem, jež ho posud neměly.

Jednotlivé body rozluky.

I. Odluka předpokládá státní uznání náboženské svobody, zahrnující svobodu svědomí a víry, i soukromý a veřejný kult náboženský.

Svobodou víry rozumíme právo jednotlivce, znáti se k víře, kterou sám pokládá za pravou. Tato svoboda zevně osvědčitelná jest výronem vnitřní svobody svědomí, t. j. nezávislosti vůle na pohnutkách jsoucích mimo ni, při čemž tedy jen vůle a rozum jsou pramenem mravních příkazů. § 121. naší ústavy zaručuje ovšem svobodu svědomí a vyznání, pročež nesmí nikdo býti ani přímo ani nepřímou nucen k účasti na jakémkoli náboženském úkonu s výhradou práv, plynoucích z moci otcovské nebo poručenenské (§ 123.).

Souvěrci mají právo se spojovati k všestrannému a výlučnému ukojení svých náboženských potřeb, k náboženskému kultu. Tento kult může býti buď soukromý, buď veřejný. Soukromý kult na př. v rodině i za přizvání hostů a za příbrání duchovních nepodléhá pak žádným zvláštním omezením. Za veřejný kult se pokládá kult ve společných modlitebnách zvláště k tomu zařízených beze zřetele k tomu, kolik osob se účastní, pak kult, konaný pod širým nebem; ale podle názoru nyní častěji hájeného je kult i tenkrát veřejný, když na něm má účastenství větší počet osob, na př. více než 20 osob zvláště nezvaných beze zření k místu, ovšem mimo kruh rodinný a mimo modlitebnu. Veřejný kult je pak přirozeně podroben týmž předpisům, které platí o spolčování a shromažďování. Pravidelné vykonávání kultu přiměřeně se osvobozuje od nutného jinak úředního ohlašování.

Odlukový stát nepřekází tedy v ničem kultovému spolčování, pokud státní zákony se neporušují. Státní zákon je tudíž jedinou mezí a hranicí. Požadavek, by náboženská společnost nejevila ve svých zařízeních ani ve svém učení nic mravně závadného, je sice pochopitelný a samozřejmý, nemůže však býti činěn státem, jenž tvoří a provádí pouze právo, ale ne mrav. V tomto směru prohlásil také již

§ 122. naší ústavy, že všichni obyvatelé republiky mají ve stejných mezích jako státní občané republiky právo vykonávati veřejně i soukromě jakékoli vyznání, náboženství nebo víru, pokud výkon ten není v neshodě s veřejným pořádkem a řádem nebo s dobrými mravy. A § 125. prohlašuje proto, že vykonávati určité náboženské úkony může býti zakázáno, odporují-li veřejnému pořádku nebo veřejné mravnosti (t. j. právnímu řádu).

Uznání náboženské svobody má za nutný následek paritu náboženského života ve státu trojím směrem.

V církevně politickém může každý náboženský život volně se osvědčovati i odpadá pak zvláštní uznávání státem; odlukový stát neuznává nadále rozdílů mezi náboženskými sdruženími státně uznanými a pouze tolerovanými; kult je přípustný, neodporuje-li státním zákonům. Tím odpadají pro rozlukový stát také všechny výhody, které posud svědčily sdružením státně uznaným.

Ve směru státoprávním jsou veškerá občanská práva a všechny občanské povinnosti zcela nezávislémi na příslušnosti k náboženství.

Ve směru církevním jsou náboženská sdružení nezávislémi na sobě. Stát se chová tudíž k náboženskému

životu neutrálně; státní církev je přirozeně zcela vyloučena.

To jsou nutné, ovšem samozřejmě předpoklady odluhy, které také ve všech odluhových státech se uznávají za samozřejmé státního dozoru nad veřejným pořádkem a zachováváním státních zákonů. Výjimkou je v americké Unii posud skutečně, ne zákonně, katolík vyloučen z presidentství.

Přirozeně i naše ústava prohlašuje v § 124., že všechna náboženská vyznání jsou si před zákonem rovna a že (§ 106.) všichni obyvatelé republiky požívají v stejných mezích jako státní občané této republiky na jejím území plně a naprosté ochrany svého života i své svobody, nehledíc k tomu, jakého jsou původu, státní příslušnosti, jazyka, rasy nebo náboženství, a že úchytky od této zásady jsou přípustny jen, pokud právo mezinárodní dovoluje. § 128. vytýká pak zásadu, že všichni státní občané republiky jsou si před zákonem plně rovni a požívají stejných práv občanských i politických, nehledíc k tomu, jaké jsou rasy, jazyku nebo náboženství. Rozdíl pak v náboženství, víře, vyznání a jazyku není žádnému státnímu občanu republiky v mezích všeobecných zákonů na závadu, zejména pokud jde o přístup do veřejné služby, k úřadům a hodnostem, anebo pokud jde

o vykonávání jakékoli živnosti nebo povolání. (Srovn. §§ 130., 132. a 133.)

Co platí o právech, platí také o povinnostech. Nikdo nemůže pro náboženství se vymknouti nížádné povinnosti, uložené státním právem. Výjimka v tom neb onom směru musila by býti stanovena zvláštním zákonem, který by musil býti vydán za týchž podmínek jako ústavní zákon.

Svoboda svědomí a vyznání se vztahuje v týchž mezích, jak bylo vytčeno, také na bezvěrcce a vůbec na vyznavače kteréhokoli světového názoru. Neboť řečená svoboda neznamená jen možnost vybrati si kterékoli náboženství, ale znamená i možnost býti bez náboženství.

II. První a hlavní zásadou odluhy je požadavek, že teritoriálně rozčleněný (místní) zevní život náboženských sdružení musí se přizpůsobiti předpisům státního práva celkem tak, jak se to vyžaduje při sledování světských účelů soukromých. Tato zásada znamená provedení rovnosti v právu; každý dovolený účel, jenž se nepříčí státním zákonům, může býti prováděn v jich rámci; pro nikoho neplatí výhody, pro nikoho přitížení.

Jinak věc se vysvětluje větou, že náboženství se stává soukromou věcí. Proti tomu se ozývá ovšem dosti námitek. Někteří tvrdí, že tím náboženství se snižuje.

To jest ovšem nedorozumění. Řečená niverlisace zasahuje pouze organizaci náboženství pro státní obor; aby tyto organizace požívaly státní ochrany, musejí se zřizovati ve formách státního práva. Vnitřní církevní organizace není dotčena státním právem; vnitřní vedení povede nadále v katolické církvi papež, biskupové a jejich pomocníci.

Nutný následek vytčené organizační zásady jest ovšem, že náboženské společnosti nemohou býti nadále právními osobami veřejného práva. Rozhodující znak těchto osob je sporný. Všeobecně lze ovšem říci, že ony právnícké osoby jsou práva veřejného, které mají funkce v jeho oboru. K bližšímu jich rozpoznání byly charakterisovány buď jako korporace, buď jako ústavy, buď jako svazy. Pro povahu korporací se uvádí, že náboženské společnosti jsou souborem osob odděleným od státu, a to s vlastní ústavou a s vlastními zřizenci. Povaha ústavu shledává se v tom, že o náboženské společnosti nerozhoduje ani veškerenstvo členů, nýbrž že rozhoduje mimosvětový účel, jemuž i církevní ústava musí se podrobiti.

Znak svazu jeví se v tom, že členství v náboženských společnostech spočívá na donucovacím právu, nezávislém na vůli jednotlivcově. To znamená, nikdo sice není nucen býti členem církve, ale

je-li jím, musí býti členem příslušné církevní organizace, čili konkrétně řečeno, nikdo nemusí býti na př. katolíkem, ale je-li jím, je tím již i členem katolické organizace v příslušném státu.

Veřejnoprávní charakter náboženských společností jako právníckých osob odstíněných jak bylo právě řečeno, opětne různě se odůvodňuje: že jsou útvary eticky postavené na roveň státu, že slouží ukojení veřejných zájmů, že mají různá privilegia od státu, že jich jurisdikce se uznává státem za vrchnostenskou moc, že jejich právo je částí veřejného právního řádu státního, ježto mají oprávnění, která zásadně přísluší státu, že se zakládají na organizačním aktu státním.

Pokud církevní zřízení nevybočuje ze státních hranic — zemské církve v pravém slova smyslu — nečiní podřízenost církve pod státní výsost žádných obtíží. Je-li však církev organizována mimostátně, světově, naskytá se nesnáz v tom směru, že státní suverenita nemůže se uplatniti než kam sahá státní moc, a že katolická organizace v určitém státu není samostatná, jsouc pouhou částí světové organizace; co je mimo stát, tudíž hlavně papežství, nepodléhá suverenitě státu.

Z toho se vyvozuje důsledek, že katolická církev se světovou organizací nemůže býti podrobena jako veřejná práv-

nická osoba výsosti určitého státu, proč není prý možný poměr mezi státem a katolickou církví, označovaný jako systém státní výsosti, tím více ne, že katolíci v určitém státu nejsou nikde spíati v samostatný celek.

Při těchto vývodech, formálně jistě správných nesmí se však zapomenouti na toto:

Jsou právní normy s dokonalou zárukou jich proveditelnosti a právní normy s méně dokonalou zárukou takovou; není absolutní záruky pro účinnost právní ochrany. Označení náboženských společností jako veřejných právnických osob ve státu není vyčerpávající, chce se tím vlastně jen naznačiti, že poměr státu k církvi jest opanován moderními názory o státu a církvi. Upravuje-li moderní stát svůj poměr ke katolické církvi podle zásady státní výsosti, vydává normy o právních poměrech svých katolických poddaných vzhledem na katolické náboženství a na katolickou církev. Odraz těchto úprav se jeví ovšem také na církevním poli vůbec, ale stát takto neupravuje celocírkevních poměrů. Je to podobné, jako když stát o své ujmě upravuje poměry svých poddaných k cizímu státu taktéž suverénnímu, beze smlouvy s ním, nebo když beze smlouvy upravuje právní poměry cizích poddaných na svém území. Tomu, že církevní úprava v na-

značeném směru je přece skutečně možna, svědčí dosti dlouhý poměr v různých státech, při němž energické vlády dovedly uhájiti státní moci, třebaš svízelně a lopotně.

Na venek jeví se postavení církvi jako veřejných osob právnických nejvíce v různých výsadách jim přiřčených, ovšem ne všude stejně. Na poli soukromého práva jsou uznány způsobilými k majetkovým právům, a to podle své organisace buď jako celky, buď ve svých jednotlivých útvech, při čem se vyskytají některé výhody odchylné od obecného práva. Jinak se poskytuje zvláštní ochrana osvědčování víry a konání bohoslužeb se zvláštními význačnými odznaky, uznává se církevní řád o posvátných dnech, církevní účely se podporují státními neb obecními dotacemi, po př. osvobozením od veřejných dávek, zastupci církvi obstarávají v přeneseném oboru působnosti výkony, příslušející původně státu, jako na př. vedení matrik; stát uznává právo náboženských společností, pokud nevybočuje z mezí jím vyčtených a uznává jich duchovní a zřizence jako veřejné úředníky; úřady církevní jsou úřady veřejnými a církevní moc je vrchnostenskou; stát poskytuje jejím osvědčování v určitých případech svou exekutivu; dříve zástupci církvi zasedali jako virilisté ve volených sněmích nebo

měli zaručené místo v druhých komorách.

Toto přednostní postavení náboženských společností přestává při odluce; stát nevidí při ní v církevní organizaci veřejnoprávního útvaru, náboženská správa se vede naopak v útvarech práva soukromého. Tím odpadá také ovšem kterékoliv účastenství státu při zřizování a pozměňování církevních úřadů, při jich osazování, průpravě duchovenstva, vykonávání trestní a disciplinární pravomoci a církevní vlády, při správě majetku, pokud účastenství přesahuje meze obecné. Odpadá pak ovšem také úprava mezi-konfesní.

Vytčené odpadnutí státních práv vůči církvím, známých i *ura circa sacra*, zaráží mnohého a odvrací od rozluky z obavy, že státní moc zeslabuje se a církevní moc sílí. Zde ovšem působí zákon nehmotné setrvačnosti. Ale nezapomínejme, že při odluce zůstávají všichni duchovní podrobeni všem státním zákonům. Stát má při odluce vůči útvarům, sledujícím kultové zájmy totéž postavení, jaké má vůči organizacím, sledujícím světské zájmy, organizacím, jež vykazují mnohdy překvapující a velkolepý počet členstva a jež mají i mimostátní spojení. Ono uvolnění má výhodu, že stát se osvobodí od zasahování do nestátních zájmův a že přestane vměšování církví do státního obo-

ru; stát a církev se zhostí přítěže ochromující jich vlastní činnost. Jisto je, že odlučka vybízí k tvoření a zesílení politických stran sledujících církevní zájmy, což ovšem nebylo vyloučeno ani při systému státní výsosti.

Jak skutečnost však pozměňuje theoretické názory o důsledcích rozluky je nejlépe patrné na diplomatických stykách s Vatikánem. Takřka všeobecně se vytýkalo, že se přičí rozluce, když rozluková Brazílie měla svého zástupce u Vatikánu a Vatikán měl nuncia v Petropoli. Ale i Francie změnila koncem roku 1920 svůj původní názor a odstoupila od přehlížení Vatikánu, činíc přípravy pro zřízení velvyslanectví v Římě a pro přijetí nuncia v Paříži. Řeklo se sice ve francouzské sněmovně, že tato změna je prostou otázkou zahraniční politiky, která ničeho nemění na rozluce; uvádělo se, že ve Vatikánu je veliká mravní síla, která může hýbatí sty milionů lidí a které nelze přehlížeti, ježto jinak se prospěje protivníkům Francie. Provádění smluv mezinárodních, udržení protektorátu v Orientě, znovunabytí Alsaska a Lotrinska, kde není rozluky, zajištění domácích zákonův a vlivu vlády při jmenování biskupů, byly pro Francii dostatečnými důvody, ba závazky pro obnovení styků s Vatikánem, při čemž se akcentovala skutečnost, že i výkonný vý-

bor r. 1793 pověřil zástupce u svatého stolce. Vítězí-li takto skutečnost nad theoretickými názory, musí pak upřímně se doznati i ve Francii, že nadešel konec indiferentního přehlížení papežské moci. Je to jen pěkné rčení, že při diplomatickém zastoupení nejde o úvahy církevně-náboženské, nýbrž že jde o úvahy církevně-politické. Vždyť jest jen jedno papežství v Římě, a to ve Francii se uznává, lhostejno proč. Ale touto novou úpravou posud se nezměnilo zásadní stanovisko kurie k francouzským rozlukovým organisacím, třebaže se uznávají některé rozlukové výhody pro samostatnost církve.

Odluka nevyklučuje ostatně kultového dozoru státního, který se přizpůsobuje teritoriálním poměrům jednotlivých vyznání i názorům lidovým; kultový dozor odpovídá dozoru spolkovému a nadačnímu. Stát dovede zabrániti tomu, by cizozemci jemu nebezpeční neprováděli rejdu pod ochranou církevní služby; toho vyžaduje prostý příkaz státní nutnosti. Proto na př. Ecuador připouští pouze za biskupy domorodé státní občany a nedovoluje, by cizinci zaujímalí hodnosti v řádech.

V Portugalsku mohou cizinci konati duchovní obřady jen s povolením politické správy, z čehož jsou vyňati kně-

ží oprávnění mezinárodními smlouvami, ale i ti zůstávají pod státním dozorem.

Tím také se vysvětlují státní závory i za odluky; nejobyčejnější typ jejich je „kazatelský paragraf“.

Mexický zákon, vycházející z podrobenosti veřejného kultu policii kultové (čl. 12. zák. 14. pros. 1874), prohlašuje kultové shromáždění za nedovolené a rozpuštělné, když v něm kultovní zřízení vybízejí k nezachovávaní zákonů nebo ke kterémukoli trestnímu činu; má-li takové vybízení výsledek, pokládá se kultový zřízenec za hlavního vinníka (čl. 11.). Státní úřady mohou v chrámech vykonávati funkce svého úřadu, vyžadují-li toho okolnosti (čl. 12.).

Ecuador tresce kultové zřízení, štvou-li s kazatelnou proti ústavě nebo proti určité politické straně a vznikne-li z toho vzpoura.

Francouzský zákon uznává podrobenost veřejného kultu policii kultové (čl. 25/1905), nepřipouští politických schůzí v místnostech sloužících pravidelně kultovým potřebám (čl. 26), ponechává procesí a jiná kultová osvědčování mimo kultové budovy municipální policii (čl. 27), trestá ostouzení a utržení na cti občana vykonávajícího veřejný úřad, děje-li se tak kultovým zřízenem na kultových místech řečí, předčítáním, rozšiřováním nebo přibitím písemností (čl. 34), trestá

kterékoli bezprostřední vyzývání k občanské vzpouře nebo k odporu proti zákonům a zákonným jednáním veřejných úřadů, děje-li se tak na kultových místech (čl. 35).

Podobně i Ž e n e v a trestá popuzování k odporu proti zákonům a úřadům, děje-li se tak u příležitosti kultové slavnosti (srovn. čl. 2., zák. z 15. června 1907).

V P o r t u g a l s k u musejí býti při veřejném kultu (t. j. v kostelích veřejně přístupných, a i na jiném místě, sejde-li se přes 20 osob) zachovávány veřejný pořádek, svoboda a bezpečnost občanův a veškerá nařízení shromažďovací a spolková.

Proti tomu zase důsledně stojí náboženská sdružení pod ochranou zákona tak, jako světská sdružení státem povolená; proto na př. se trestá v U n i i a m e r i c k é kterékoli rušení náboženských shromáždění i trestá se blasfemie; leckde jsou příslušníci sekt osvobozeni od vojenské služby za zvláštní taxy a osvobozeni od přísahy, pokud tomu jich víra odporuje. I r s k o tresce zlé nakládání s duchovním i jeho ohrožování v úřadě. F r a n c o u z s k ý zákon trestá kterékoliv úmyslné donucování k účasti nebo neúčasti na kultovém životě (čl. 31./1905) a úmyslné porušování jeho vykonávání (čl. 32./1905). V P o r t u g a l s k u se trestá vězením i pokutou, kdo by rušil kult, ko-

naný na dovoleném místě; kněz je zákonem chráněn při konání bohoslužby. Tresce se, kdo by jakýmkoli způsobem omezoval náboženskou svobodu občanův, i ten, kdo by neoprávněně chtěl konati obřady, které příslušejí jen kněžím řádně ustanoveným.

III. Pokud náboženství chce se organisovati ve státu, by bylo nositelem oprávnění státem zaručených, musí voliti cestu, upravenou státním právem. A tu je možnost ovšem dvojitá: buď stát vydává zvláštní zákony pro světskou organisaci církví, buď poukazuje církve na všeobecné státní předpisy. Je nepochybné, že druhý způsob je správnější, an nezavdává příčiny k názorům o zaujatosti státu vůči náboženskému životu. Každá zvláštní úprava kultového života vzbuzuje třeba neodůvodněnou domněnku, že stát ho utiskuje; tato domněnka se stupňuje, omezuje-li stát kultový život na určitý právnícký útvar, připouští-li na příklad kultovou organisaci pouze ve formě korporací a nikoli nadací (na př. ve Francii) nebo naopak. Účastenství na organisaci v útvarech státem připuštěných musí však býti úplně dobrovolné; nikdo ačkoli k náboženství přísluší není nucen býti členem kultového sdružení. V tomto směru se liší hlavně odluková sdružení na př. od farních obcí nařízených, však neprovedených rakou-

ským zákonem ze 7. května 1874, č. 50 ř. z. (§§ 35.—37.); tady se předpisuje závazně, že veškerenstvo katolíků, přebývajících ve farním obvodě, tvoří farní obec.

Účelem odlukových dobrovolných sdružení je zabezpečiti výkon kultu, zajistiti jeho vnější podmínky, hlavně hospodářské.

Duchovní výkony však se obstarávají i za rozluky přirozeně jen duchovními; náboženský život vůbec rozlukou není dotčen. Samozřejmě je, že vnější právní poměry rozlukových náboženských sdružení se posuzují v státním oboru výhradně státním právem. Právo církevní může účinkovati pouze ve vnitřním poměru církevního života, jeho zachovávání se vynucuje po případě jen církevními prostředky beze kteréhokoli zasahování státního. Ovšem není možná, by církevní předpis přímo nebo nepřímo se protivoval státním předpisům, neboť není přípustné, by něco se dělo na státním území, co je vyloučeno zákony tam platnými. Mluví se o konci platnosti obého práva (státního a církevního, *ius utrumque*), neboť ve státu může rozhodovati jen státní právo.

Spojené státy americké připouštějí *religious societies* jako dobrovolné kultové sdružení, které se jeví jako *religious corporation*, má-li povahu

právnícké osoby. Při nich rozhoduje právo světské.

Proti tomu je *church svazem* podle církevního práva; spojení více takových *churches* po církevním rozumu je *denomination*; zde rozhoduje církevní právo.

Religious societies mohou vystupovati i ve formě akciových společností, ovšem že tento útvar je málo zastoupen. Pravidelná, ač ne výhradní forma jejich jest inkorporační, čímž nabývají povahy právníckých osob. Nabytí způsobilosti k právům touto cestou je v různých státech různě stanoveno; společenské stanovy obsahují organizační jednotlivosti. Kultové společnosti jsou zastoupeny představenstvem „*trustees*“ (zmocněnci). Společnost má shromáždění veškerého členstva (valnou hromadu) a schůze výboru (*trustees*). Tyto společnosti, zásadně nezávislé na *churches*, nejsou zakládány katolickou církví.

Vedle korporací připouští se ve Spojených státech amerických možnost trvale věnovati jmění náboženským účelům ve formě „*trustu*“, což se uskutečňuje přenesením majetku na fiduciára (věrnou ruku), jenž se stává jeho vlastníkem s právním závazkem ho užívatí na prospěch určitého účelu. Stálost fiduciárova (= *trustee*) se zabezpečuje tím, že soud ustanoví nástupce, kdykoli předchůdce

odpadl, na př. smrti neb odstoupením. Fiduciárem může být i religious corporation, zastoupená svými spolkovými trustees. Mnohdy vykonávají soudy občanskou kuratelu nad trusty.

Často spolkové státy kodifikovaly, co se vyvinulo na základě spolkové autonomie a stálého všeobecného zvyku, při čemž ovšem se přihlíželo k mnohým církevním zvláštnostem. Tím ovšem nenáhle uváděny do státního zákonodárství prvky církevního zřízení, nastala tudíž labilitnost v kultovém zřízení, což vyvolalo výtky, že americká odlika se zpronevřuje hlavním zásadám odlukovým, anať zadními dvířky uvolňuje uplatňování církevní organisace. V tomto směru se vychází vstříc zejména katolické církvi uznáním katolické hierarchie a katolických diecézí, jakož neuznáním vlivu kultových obcí, jež přece mají být směrdatnými. Skoro všude je připuštěna již zvláštní forma žádosti za udělení inkorporačního certifikátu (certificate of incorporation) pro nabytí právní osobnosti určitého kostela. Arcibiskup nebo biskup, pak generální vikář příslušné diecése, správce kostela a dva laikové z kultového spolku podávají žádost za inkorporační certifikát a jsou zároveň trustees tohoto kostela, duchovní ovšem na základě svých církevních úřadů, kdežto laikové ročně se usta-

novují řečenými duchovními. Nad to musí každé jednání kolegia důvěrníků (trustees) být zvláště schváleno biskupem resp. jeho zástupcem, čímž konečně rozhodují tito hodnostáři sami, nebo jinými slovy biskup je vládcem tak, jak kanonické předpisy velí, což se uplatňuje při ustanovování a sesazování duchovních a zejména při majetkové správě.

Mimo to může katolická církev v mnohých státech amerických udržeti církevní majetek nadační cestou, a to právním ústavem: „corporation sole“, to znamená, že úřady katolické církve jsou obdařeny povahou právnických osob, při čemž se pohlíží na jich nositele jako na jednotu, korporaci, jež je zastoupena dočasným hodnostářem. Církevní zřízení jsou tudíž zástupci svých ústavův, a to i podle občanského práva. Věnování, učiněné biskupovi je věnováním poskytnutým biskupství, neboť nástupce v úřadu převezme všechny závazky svého předchůdce. Kultové sdružení ustupuje takto do pozadí a církevní představení přejímají skutečné vedení; duchovenstvo je svým představeným zcela podrobena.

Podobně se vyvinuly poměry při církvi řecko-ortodoxní, biskupské protestantské a methodistské.

V Mexiku jsou možna pouze místní (teritoriálně rozčleněná) náboženská

sdružení, co do formy volná a zastoupená svými náčelníky (článek 15. zák. 14. prosince 1874), kteří jen v této vlastnosti mohou konati přípustná právní jednání pro kultová sdružení; duchovní jako takoví jsou podrobeni všeobecným zákonům beze zvláštních výhod.

V Brasilii se organisují kultové spolky podle obecného práva spolkového (§ 3. čl. 72. ústavy z 24. února 1891 a článek 1., 4. a 5. spolkového zákona z 10. září 1893). Katolická církev se přizpůsobuje pomocí laických bratrstev a třetích řádův.

V Ecuadoru všechny konfese se organisují a spravují volně, ústavy jejich mohou na žádost obdržeti charakter soukromé osoby právnické. Stát zasáhá jen, aby zamezil rušení kultu a by kult nevznítíl porušení státních zákonů. Nový kult požívá státní ochrany, jakmile předložil své statuty výkonné moci.

V Irsku katolická církev není organisována spolkově; místní jmění účelové je zajištěno trusty, jež zastupují pravidelně čtyři trustees, totiž biskup, generální vikář, farář a jeden laik. Anglikánská církev má v celistvosti své povahu právnické osobnosti a zastoupení v Representative Church body. Místní organisace se projevuje v parish (faře), založené na volném přístupu

členův. Ostatní náboženské společnosti vykazují spolkové zřízení.

Francouzský zákon z r. 1905, čl. 18. nsl. připouštěl pouze dobrovolná sdružení kultová „associations pour l'exercice des cultes“ (čili associations cultuelles), podrobené jednak spolk. zákonu z r. 1901, jednak zvláštním předpisům, stanoveným zákonem r. 1905. Jejich účel jest omezen na vykonávání kultu, ale (čl. 4.) jen podle pravidel příslušného kultu v obvodech dřívějších veřejných kultových zřízení, by udržena byla konformita s dřívějším zřízením; nad zachováváním těchto zásad bdí francouzské soudy s obdivuhodnou důsledností. Předpisy o konformitě sdružení a o zachovávání kultových předpisů jsou závorou pro tvoření schismatických organisací. Otázka, nastalo-li schisma čili nic, není řešena podle státních předpisů, nýbrž rozhodují církevní předpisy, čímž jejich platnost nepřimo byla přece státně uznána.

Kultové spolky mohou se sdružití ve svazy s centrální správou nebo s centrálním vrchním vedením (čl. 20., 18., 19. posledních 5 odstavců), což by umožnilo na př. při katolické církvi diecéšní svazy.

(Mimo řečené kultové spolky může však veřejný kult býti zajištěn pomocí spolků, zřízených pouze podle spolkového zákona z r. 1901 nebo shromážděními,

svolanými jednotlivcem podle zákona z 30. června 1881 (článek 4. zákona z 2. ledna 1907). Odpadlo však vůbec předchozí oznamování kultových shromáždění, jež mají se konati v běžném roce, ať pravidelně, ať občasně, ať příležitostně (čl. 1. zákona z 28. března 1907).

Změny zákonů z r. 1907 byly vyvolány odmítavým chováním katolické církve proti zákonu z r. 1905; tato církev koná svá shromáždění pouze po rozumu shromáždovacího zákona beze zvláštní organizace.

Ženevská organizace odpovídá spolkové svobodě a spolkovému právu. Vyhovující předpisům obligačního práva mohou kultové spolky nabýti občanské osobnosti. Se schválením velké rady (Grand Conseil) mohou se zřídit i kultové fondy (čl. 2. zák. z 15. června 1907).

V Portugalsku nejsou církve nuceny zřizovati zvláštní společenstva k obstarávání svých bohoslužeb, která by neodpovídala příslušné ustálené organizaci a zřizují-li je, činí tak dobrovolně, při čemž jejich kněží nejsou vylučováni z činnosti v nich. Všechna náboženská společenstva jsou však útvary práva soukromého. Stát pouze zakročuje jako nejvyšší ochránce všech dovolených činností, vykonávaných jeho občany tím způsobem, že oceňuje zákonnost cílu, zaru-

čuje jim práva a pečuje o zabezpečení svých zájmův a o šetření státních zákonů.

Všeobecně lze říci o rozlukových organizacích, že musejí zvoliti označení, svědčící jich kultu a musejí se oznámiti státní správě pouze za účelem evidence. Právní povaha, oprávnění a povinnosti sdružení se řídí podle zvolené nebo předepsané formy organizační, při čem děti jsou vyloučeny ze členství. Předpokládá se, že každý může býti členem jen jedné organizace a že je téhož náboženského vyznání, pro které organizace byla provedena. Jednotlivosti se řídí organizačními stanovami, resp. podle shromáždovacího zákona tam, kde není trvalé organizace.

IV. Ježto při odluce náboženské organizace jsou soukromoprávními útvary, přestávají státní dotace církevních účelů býti pravidelnými položkami ve státním rozpočtu, resp. v rozpočtu veřejných korporací (obcí, okresův atd.). Rozpočet našeho státu na rok 1922 vykazuje 61,683.401 Kč na náboženské kultury. Zásadně ovšem není vyloučeno, by stát nebo obec mimořádně přispěly na církevní účely, asi tak, jako se přispívá mimořádně na soukromé světské účely, v tomto směru nemohou náboženské útvary míti zvláštních výhod, ale nemohou také býti hůře na tom.

Americká Unie vylučuje pravi-

delné podpory, vylučuje „endowment“ církve, ale přece se podporovaly protestantské konfesní školy v indiánských teritoriích; některé spolkové státy poskytovaly subvence náboženským korporacím nepřímo tím, že veřejné ústavy asilní, sirotčí nebo výchovávací se přenechaly správě církevních organizací, ovšem úplatně nebo že podobné církevní ústavy byly státem neb obcemi podporovány, což se stávalo hlavně při konfesních školách soukromých. Stát ustanovuje a platí ve svých ústavech, nemocnicích, věznicích, ve vojště a marině duchovní různých konfesí.

Ústava brasilská zapovídá státní subvence (čl. 11, § 2.; 72, § 7.).

Článek 2. francouzského zákona r. 1905 stanoví výslovně: Republika neuznává, neplatí ani nepodporuje žádného kultu, a proto se zrušila rozpočtová vydání státní, departementní a obecní na vydržování kultu (posl. odst. čl. 19/1905). Ale připustila se rozpočtová vydání na services d'aumônerie k zajištění volného vykonávání kultu ve veřejných ústavech, jako v lyceích, kolejích, internátech, špitálech, asylech a věznicích; tím ovšem se připouští pouze smlouvy s kultovým zřízencem, který proto nestává se veřejným úředníkem; úprava tato nejví se býti ani podporou kultu.

Podobně vylučuje ženevský zákon (čl. 1. a čl. 5., odst. 1.) i Portugalsko veřejné dotace.

V. Konfiskace čili sekularisace církevního majetku státem není podstatnou značkou odluky. Názor, že stát má zabratí všechno církevní jmění proto, že náboženské společnosti přestaly býti veřejnoprávními korporacemi, není právnícky odůvodněn. Jdeť zde podstatně o účelové jmění, které i při odluce může býti zachováno a nadále sloužiti původním zájmům, ovšem způsobem účelněji upraveným, než tomu bylo dříve.

Známy jsou ovšem názory, že církevní majetek je věcí ničí, věcí zeměpánovou, věcí veřejnou; tyto názory jsou ovládané zásadami přirozeného práva, jsou opodstatňovány státním vrchním vlastnictvím nebo státní výsostí nad korporacemi nebo všeovládající mocí státní, při čemž však se směšují veřejná oprávnění státní se soukromým vlastnictvím. Není pochyby, že státní moc je neomezitelná i co do soukromého majetku vůbec, tudíž také církevního majetku, ale pokud soukromé vlastnictví se uznává, musí státní zasahování do něho býti odůvodněno přesvědčivými důvody státní nutnosti, osvědčené zvláštním zákonem.

Ve státech americké Unie bylo církevní jmění ponecháno svému účelu; jen ve Virginii bylo jmění anglikán-

ské církve věnováno všeužitečným účelům.

V B r a s i l i i sekularisace nebyla provedena (dekrét provisorní vlády ze 7. I. 1890, č. V.). Taktéž E c u a d o r nesekularisoval, ale podrobil církevní majetek tuhé státní správě, což ovšem se přičí odluce; stát přispívá i mimořádnými úvěry ke krytí případného schodku.

V M e x i k u zahájena sekularisace církevního majetku již r. 1847; r. 1856 provedeno jeho částečné a r. 1859 úplné vyvlastnění až na budovy sloužící bezprostředně kultu a vyučování, což bylo předebranou k následující formální rozluce. Kostelní budovy byly prohlášeny jako národní majetek, ale užívání jich ponecháno kultovým spolkům, jež převzaly povinnost je udržovati a opravovati (čl. 16. zák. z r. 1874).

D i s e n d o w m e n t, zrušení státního vybavení dřívější státní církve v I r s k u stalo se tím, že kostely, hřbitovy a školní budovy posud užívané se přenechaly po žádosti korporaci zastupující anglikánskou církev; farní budovy a pozemky se jí prodaly za mírnou cenu a mimo to obdržela 5 milionů liber sterlinků, začež převzala platy duchovních. Kostely, za něž se nežádalo, mohly býti revindikovány za určitých podmínek soukromými zakladateli nebo jich dědici; hřbitovy u těchto kostelů přešly do obec-

ního majetku. Každý kostel mohl ještě koupiti 30 akrů (acre = 1125 čtv. sáhům) půdy za výhodných podmínek. Státní podpory udělované katolické koleji v M a y n o o t h byly splacením větší částky vyvazeny a její stavební dluh byl prominut. Patronát byl vyvazen. Zbytek jmění dřívější státní církve byl přikázán chudinským pokladnám.

F r a n c i e má velmi složité a podrobné upravení majetkových poměrů církevních, z nichž vytykáme jen nejhlavnější. Různí se jmění posavadních veřejnoprávních kultových ústavů, pak kostelní budovy a dále budovy sloužící nepřímou kultu (jako biskupské paláce, farní a fakultní budovy a pod.).

1. Jměním veřejnoprávních kultových ústavů se vyrozmívá na př. jmění farních kostelů, biskupské mensy, kapitul, metropolitních a biskupských kostelů, seminářů, podpůrných pokladen pro duchovenstvo, emeritních ústavů, různých ústavů protestantských a židovských.

Zásadně má toto jmění býti zachováno svému účelu, ale ovšem za šetření mnoha výjimek: Pochází-li toto jmění od státu, vrací se jemu (čl. 5, odst. 1. zák. r. 1905).

Jmění věnované účelům dobročinným nebo nekultovým se odevzdá veřejným nebo všeužitečným ústavům se stejným účelem (čl. 7/1905). Proto se přisuzovalo

obcím jmění věnované vyučovacím účelům.

Jmění dříve kultové může býti revindikováno, pochází-li z darování, odkazů nebo zbožných nadací, ale jen osobami, které jsou jeho původci nebo jich dědici v přímé linii (§ 3., čl. 9. ve znění zákona z 13. dubna 1908).

Jmění dříve kultové, které zbylo po provedení nároků vylíčených, odevzdalo se do vlastnictví pouze novým kultovým spolkům (čl. 4., zák. z roku 1905), jež ovšem podléhají mnohým veřejnoprávním omezením co do tohoto majetku (čl. 5., odst. 3. a čl. 21.). Případné spory rozhoduje Conseil d'Etat (čl. 8/1905).

Kultový spolek je právním nástupcem dřívějšího kultového ústavu veřejnoprávního (čl. 6., odst. 1. a 3., zák. z r. 1905 ve spojení s článkem 1. zákona z roku 1908).

Nedojde-li ke zřízení kultového spolku, případně jmění dřívějších veřejných ústavů kultových příslušným obecním ústavům dobročinným a chudinským, a není-li jich, samým obcím s povinností podporovati účely dobročinné a chudinské, ovšem za šetření ještě mnohých zákonných předpisů (čl. 9., r. 1905 ve znění zákona z r. 1908). Ježto katolická církev se nekonstituovala ve spolecích kultových, přišla o majetek právě vyložený.

2. Biskupské a metropolitní kostely, pocházející z doby předkonkordátní (až do

r. 1801 a 1802) jsou celkem ve vlastnictví státu, kostely farní ve vlastnictví obcí. Pokonkordátní budovy jsou ve vlastnictví státu, obcí, soukromníků nebo církevních ústavů veřejnoprávních podle toho, na čí pozemcích byly vystaveny.

Budovy přím o bohoslužebné se přenechávají se svým příslušenstvím bezplatně k užívání kultovým spolkům (čl. 13., odst. 1., zák. z r. 1905); není-li takových spolků, lze je přenechatí spolkům zřízeným podle práva obecného, resp. disposicí věřících a jich jednotlivým kultovým zřízencům k výkonu jich náboženství (čl. 5., zák. z r. 1907). Uživatelé kultových budov jsou sice povinni nésti všechny náklady a všechna břemena tížící kostelní budovy (čl. 13., odst. 6., zák. r. 1905, čl. 5., odst. 3., zák. r. 1907), ale článek 5., zák. r. 1908 pozměňující článek 13/1905, zavedl v praxi důležitou změnu, že korporace, jimž připadlo vlastnictví kultových budov mohou samy převzítí náklad na udržování a zachování jich.

Přenechání shora řečené mělo nastati soukromou smlouvou; ale církev katolická ani k tomu nepřistoupila, a tak zbyl pouze veřejnoprávní nárok věřících, resp. jejich kultového zřízence na bezplatné užívání kultových budov k výkonu kultu (čl. 5/1907).

Nedošlo-li vůbec k užívání kostelních budov, mají vlastníci volnost jimi náklá-

dati. Má-li se jich však užiti jinak než bohoslužebně, musejí dříve býti zbaveny svého původního účelu, čímž nastává *désaffectation* (čl. 13/1905), a to prohlášením správního úřadu (*arrêté de déclassement*).

3. Vlastnictví budov sloužících jen nepřímo kultu je stejně posuzováno, jako při kostelních budovách. Bezplatné užívání těchto budov se přenechalo kultovým spolkům na dobu určitou (čl. 14., odst. 1/1905) podle skutečné potřeby; vydržování a břemena jich připadají uživateli, velké opravy vlastníku. Po uplynutí zákonné doby mají vlastníci volnost jimi nakládati, tudíž je také pronajmouti kultovým zřízencům (což se stalo ve skutečnosti za nájemné přiměřeně nižší), ale budovy státu náležející mohou býti bezplatně věnovány veřejným účelům státu, departementu neb obce (čl. 6., zák. z roku 1908, pozměňující 5. odst. článku 14/1905).

O zachování uměleckých památek je postaráno (čl. 16, 17/1905).

Posavadním duchovním se zajišťuje pense nebo podpora (*allocation*), (čl. 11/1905).

Ženevský zákon ponechává bezplatně jich účelu budovy sloužící kultu přímo i nepřímo, ačkoliv jsou ve vlastnictví obecním; i společné užívání je za souhlasu zúčastněných možné. Schválí-li to *Conseil d'Etat*, mohou obce bez-

platně převéstí vlastnictví na řečených budovách zástupcům kultu jich užívajícího, při čemž přejímá se závazek je udržovati, jich nezczizovati a neodczizovati původnímu účelu (čl. 3.). Článek 5. připouští pense duchovních posud státem placených.

V Portugalsku byl všecken církevní majetek prohlášen majetkem republiky a musil býti inventován. Katedrály, kostely a kaple s potřebným zařízením se přenechaly státem zdarma náboženským sdružením do užívání, tedy k vykonávání kultu. Cizí věci, jichž církevní ústavy pouze užívaly, vrátily se vlastníkům na jich žádost do stanovené lhůty. Stát však může budovy a předměty, jichž není potřebí ke kultu, přikázati k účelům školním, výchovným, sociálním a dobročinným. Budovy historicky zvláště zajímavé, byly dány pod dozor konservatorským úřadům. V kostelích mohou vykonávati kult jen kněží, zejména faráři, kteří jsou státními občany a v ničem se neprovinili proti státu. Biskupské paláce, farní a seminární budovy se propůjčují příslušným církevním funkcionářům, proti nimž není námítky v ohledu státním. Kněží a výpomocný personál kostelní mohou obdržeti pense, jsou-li státními občany a byli-li ve službě v den prohlášení republiky.

VI. Je-li veřejné pravidelné podporo-

vání kultu při odluce vyloučeno, je důležitá otázka, jak se vytváří zabezpečení hmotných zájmů jeho. Kde kultovým sdružením ponecháno nějaké jmění nebo kde nadační útvar byl připuštěn, tu vede se správa jmění podle občanských předpisů mnohdy tak, jako při jiných spolcích a nadacích. Majetek kultových útvarů měl by podle přísných zásad odlučkových býti zrovna tak posuzován jako majetek světský, neměl by býti ani podporován, ani ztěžován. I bývá zásada uznána, že kultové útvary mohou vybíratí od svých členů dobrovolné příspěvky, při čemž není vyloučeno maximum fondů takto tvořených, čili uznávají se i amortisační zásady co do hromadění majetku. Vedle amortisačních zákonů jako přitížení majetku, se vyskytují zase výhody v osvobozování od některých daní a dávek.

V a m e r i c k é U n i i jsou osvobozeny od všech daní kostelní budovy všude a namnoze i budovy nepřímé služby kultu. Ale za to zná Unie amortisační zákony, které však se neprovádějí přísně. Jími buď se stanoví nejvyšší míra při nabývání majetku, buď se omezuje pořizovací volnost ve prospěch náboženských účelů nebo spolků.

M e x i c k ý zákon z roku 1874 (čl. 14.) vylučuje kultová sdružení z nabývání nemovitostí a kapítalů na nemovitostech zajištěných; sdružení tato mohou ovšem

nabývati nových budov s veškerým příslušenstvím nezbytně nutným, pokud slouží přímo a bezprostředně veřejnému kultu (čl. 14., 15., odst. 2., čl. 16.). Dovoleno je přijímati příspěvky nebo dary, však ne v nemovitostech, v úpisech hypotekárních, závazcích nebo slibech budoucího plnění, ani ne cestou testamentův a odkazů. Též je dovoleno vybíratí příspěvky u y n i t ěr kostelů pomocí zvláštních výběřích (čl. 15., odst. 3. a 4.). Kostelní budovy jsou osvobozeny od daní, pokud nejsou ve vlastnictví soukromých osob (čl. 17.), které přenechaly kultovým sdružením pouze užívání budovy.

B r a s i l i e dovoluje kultovým sdružením nabývání jmění podle obecného práva bez zvláštních omezení (čl. 72., § 3., zák. r. 1891); i mohou pouhým zápisem do civilních rejstříků nabýti právní osobnosti (čl. 1. a 5. spolkového zákona z 10. IX. 1893), byl-li jejich statut dříve uveřejněn v úředním listu státu, v němž má sdružení sídlo (čl. 4. t. z.).

E c u a d o r neuznává osvobození církevního majetku od daní. Dobrovolné příspěvky věřících a poplatky za duchovní úkony se připouštějí.

V I r s k u katolíci vybírají pouze dobrovolné příspěvky věřících, které ovšem časem všeobecně se vžíly; dávky a pevně stanovené spolkové příspěvky nejsou zavedeny. Je dovoleno vybíratí štolné,

jakož i pronajímání určitá sedadla v kostele. Je-li výjimečně třeba větších prostředků, utvoří se přechodně výbory k jejich zajištění a to sbírkami. Veřejné kostely neplatí daní. Amortisační zásady se uplatňují: není-li nemovitostí nutně potřebí k vykonávání kultu, musejí býti zcizeny a přeměněny na movitý kapitál; aby testamentární pořizení nemovitostmi ve prospěch církevních a dobročinných účelů bylo platné, je třeba, by se stalo aspoň 3 měsíce před smrtí testátorovou. Jinak však lze zřizovati nadace písemnou smlouvou. I anglikánská církev zavádí dobrovolné příspěvky, nestačí-li důchody jejího základního jmění.

Francouzský zákon z r. 1905 má podrobná ustanovení: kultové spolky mohou vybírat pravidelné členské příspěvky (*les cotisations*), pořádati zvláštní a všeobecné sbírky (*quêtes et collectes*) na kultová vydání a přijímání poplatky u příležitosti náboženských výkonův, i založených, za pronajímání sedadel v kostele, za dodávání náradí nutného při pohřebních slavnostech v kostele. Dary a odkazy jsou však vyloučeny (čl. 6. zák. z r. 1901, bod 1. a 7.). Má-li nějaký kultový spolek přebytečné příjmy, může je přenechat jiným kultovým spolkům beze zdanění. Valná hromada členů vykonává dozor nad správou spolkového jmění (čl. 19/1905). Za tím účelem je třeba

řádného účtování příjmův a vydání, bilancování a inventování majetku. Stát dohlíží na spolkovou majetkovou správu skrze *administration de l'enregistrement et inspection générale de finances* (čl. 21/1905).

Kultové spolky a svazy mohou míti *reservní fondy* k zajištění kultových výdajův a udržovacích nákladů, nesmějí však převyšovati hranice zákonem stanovené. Mimo to mohou míti zvláštní *reservní pokladnu* pro nákup, stavbu, výpravu neb udržování svého nutného movitého a nemovitého majetku. Způsob uložení peněz je stanoven (čl. 22/1905).

Budovy sloužící vykonávání kultu a náležející státu, departementu neb obci, jsou osvobozeny od daně z nemovitosti, okenní a dveřní. Ale stavení obývaná kultovými zřízenci, semináře, protestantské fakulty, náležející státu, departementu neb obci, dále majetek ve vlastnictví kultových spolkův a svazů je podroben týmž daním, jako majetek soukromých osob. Spolky i svazy kultové však neplatí ani poplatků z nájemní smlouvy (*taxe d'abonnement*), ani klubových poplatků, ani 4% daně z příjmů (čl. 24/1905).

Ženevský zákon nečiní rozdíl mezi kultovými a obecnoprávními spolkými co do nabývání a spravování jmění (čl. 2.).

Portugalský zákon uznává pouze dobrovolné příspěvky na kult; ovšem

musí jedna desetina jich býti věnována na světské dobročinné účely.

Z toho, co bylo řečeno, plyne, že úprava majetkových poměrů byla posud v rozlukových státech různě upravena. Po-všechně lze v hlavních rysech vytknouti tyto možnosti:

1. Církevní majetek se konfiskuje až na nutné bohoslužební věci ve prospěch státu nebo ve prospěch všeobecných kulturních (světských) potřeb; církevní organizace jsou pak poukázány na cestu vlastního hospodaření. Konfiskace u nás je vyloučena, ježto neodpovídá zásadám naší demokratické republiky, která nechce zmaření hospodářských základů nynějších církví. Tu by všechny církevní náklady musily býti rozvrženy na věřící; vládní by nepřistupovali k novým církevním organizacím a upřímní věřící by byli nepoměrně mnoho zatíženi. Námitka, že každá organizace musí sama se vydržovat, je sice správná, ale nesmí se zapomenouti, že tu církevní jmění je, které má sloužiti církevním účelům.

2. Stát uznává posavadní církevní majetek jako účelový, upravuje pouze způsob nakládání s ním. Zde jsou dvě možnosti:

a) Ze jmění všech církví se utvoří podle právních zásad platných pro světské účely společné kultové fondy. Zde rozhoduje stanovisko, že církevní majetek

slouží v úbec církevním potřebám beze zření ke konfesím, nebo že tento majetek slouží potřebám věřícího lidu, který, jak skutečnost ukazuje, přechází často od církve k církvi. U nás by takové fondy musily býti rozděleny podle administrativních našich jednotek, tedy zvláštní fond pro Čechy, pro Moravu, pro Slezsko, pro Slovensko a případně pro Podkarpatskou Rus. Toto roztrídění by bylo nutné, ježto jde o soukromé fondy, které jsou podrobeny nadačnímu státnímu dozoru v téže míře, v jaké jsou podrobeny světské nadace; toto roztrídění by též přiblíželo poněkud k původnímu vzniku a určení církevního majetku. Správa fondů by musila náležeti zástupcům všech církví v poměru k počtu jich příslušníků. Do těchto teritoriálních fondů by náležel všechen církevní majetek bez výjimky; vlastníkem by byl fond. Z teritoriálních fondů by se poukazovaly jednotlivým církevním organizacím všechny kultové potřeby v poměru k počtu příslušníků, tedy v poměru skutečné potřeby. Rozhodovalo by vždy poslední sčítání lidu. Přidělovaly by se kostely, obytná stavení, náklady osobní a věcné. Hospodářské nemovitosti by se propachtovaly, nepotřebné budovy obytné by se pronajímaly; pachtovné a nájemné by plynulo do fondu. Platy a pense duchovních funkcionářův a řeholníků by se snad upravily

podobně jako platy a pense státních úředníků, čímž by nastalo vyrovnání v majetkovém postavení. Bída a nouze tak přemnohých duchovních chud'asů by přestala, ale přestal by i nevhodný přepych na různých místech. Majetek, jenž není v církevním vlastnictví, jenž pouze slouží církvi, sloužil by dále fondovému účelu, pokud by jinak nestanovili vlastníci jeho. Nakolik by důchody fondů nestačily ke krytí všech potřeb, rozepisovaly by se příspěvky věřícím v témž poměru, v jakém výhody plynou jejich církevním svazům. Dary a odkazy na církevní účely by nebyly vyloučeny, ale všechny by plynuly do kultového fondu. Za církevní výkony by se neplatily žádné poplatky, čímž by odpadlo celé zastaralé a velmi neoblíbené vybírání štoly. Všichni církevní funkcionáři by takto byli sprostěni starosti o světské věci hospodářské a byli by úplně vráceni svému pastýřskému povolání.

Tento způsob řešení má dobré, ovšem také i stinné stránky. Namítá se proti němu, že jinde takový postup nebyl zahájen, že správa společného fondu by byla obtížná, po případě nákladná, že by některé církve viděly v tom zasažení do svých majetkových práv; nálada uznání o b e c n ý církevní prospěch bude velmi nepatrná, tam větší, kde by se získalo, tam menší, kde by se trátilo; někteří vidí

v tom nepřímé podporování schismatického hnutí. Jisto ovšem je, že by takto lehce se provedly změny nastalé houfným výstupem a přístupem věřících, že by tím odpadly trapné třenice při hromadných změnách v církevní příslušnosti, že by tím odpadly nejrůznější nároky na revindikaci církevního majetku vzhledem k událostem v dřívějších dobách, kdy v našich zemích zuřily náboženské boje. A přece není lehce možno vyhověti těmto revindikacím, ježto by vznikal nesčetný počet procesů, které by vyžadovaly desítiletí k svému ukončení vzhledem k důkazním obtížím.

b) Ze všeho jmění určité církve se utvoří fond jen pro tuto církev; i tyto fondy musily by býti u nás rozčleněny a platily by celkem tytéž zásady, jak byly vyličené pod lit. a) s příslušnými změnami, vyplývajícími z omezení na určitou církev. Proti této alternativě se ozývají námitky, že by tím žádané revindikace byly vyloučeny a že by tím zaveden byl řád, jenž neodpovídá názorům té neb oné církve o účelu církevního majetku.

3. Prohlášení všeho církevního majetku za jmění státní a přidělování jeho k užívání novým církevním organizacím tak, aby týž konfesní účel pokud možno byl zachován. Toto přidělování předpokládá žádost nových organizací, bez které

rozhodne stát sám o dalším osudu jmění. Námitky jsou částečně tytéž, jako při konfiskaci, ovšem menší potud, pokud jmění má celkem sloužití týmž účelům jako dříve.

4. Stát ponechá církevní majetek posavadnímu jednotlivému účelu a umožní, aby přešel na nové církevní organizace. Tento způsob je celkem vítanější starým církvím nežli novým, ježto tyto hledí získati poměrný díl na majetku církve, z níž byly se odštěpily.

Samozřejmo je, že ve všech případech jsou církevní organizace poukázány na svépomoc (příspěvky a dávky věřících), kdykoli důchody základního jmění by nestačily na krytí všech potřeb; tato svépomoc by byla chráněna občanským právem státním, nikoli však politickou exekucí. Posavadní fondy (náboženské a pod.) měly by též osud jako církevní jmění, ačkoliv jsou samostatnými nadacemi. Než stát se odhodlá k majetkové reformě, musí míti spolehlivý statistický základ o církevním majetku, čemuž by mohly napomáhati u nás fase, pořizované každých 10 let za účelem vyměření ekvivalentního poplatku.

Který způsob úpravy má se zvoliti, jest otázkou politickou. Stát k úpravě jest oprávněn, ježto po rozumu našich zákonů je všechno církevní jmění soukromým jměním, ano náleží jednotlivým ústavům,

a nikoli církvím jako celkům, a přes to, že stát má různá tutelární oprávnění, zejména co do správy jmění katolických ústavů, což některé spisovatele vede k tomu, že označují církevní majetek jako zvláštní druh veřejného majetku. Tato státní práva jsou založena v poměru státu k církvi, tedy ve veřejném právu, ale nemění ničeho na otázce vlastnické.

Církevní vlastnictví je zásadně podrobeno týmž zákonům, jako světské vlastnictví. I o církevním jmění platí § 109. naší ústavy, že soukromé vlastnictví lze omeziti jenom zákonem a že vyvlastnění je možné jen na základě zákona a za náhradu, pokud zákonem není nebo nebude stanoveno, že náhrada nemá se dáti. Z toho stanoviska platí také zábořové zákony stejnou měrou i o církevním majetku (zásada § 6. ústavní listiny) na důkaz, že tutelární státní ochrana církevního majetku platí jen potud, pokud neustanovuje nový zákon jinak, který je právě možný v rámci práv zaručených ústavou, jež nemá pro církevní majetek žádných výjimek.

VII. Při odluce pozbývají duchovní všechněch výhod stavovských, pozbývají známých privilegia cleri. Duchovní má celkem postavení soukromého úředníka, prostého občana, ať zaujímá jakékoliv duchovní postavení; nemá se mu ani

přítěžovati, ani nadržovati. Samozřejmě je, že duchovní stav nemá zvláštního zastoupení v zákonodárných sborech a korporacích veřejného práva. Zásady zde vytčené nejsou však důsledně provedeny v některých odlukových státech. Na př. v americké Unii uznává se osvobození duchovních od porotčího úřadu a od vojenské služby (podobně v Irsku), ale mnohdy také jsou vyloučeni od politických úřadů, by se neodcizovali svému povolání.

Mexiko neuznává pasivní volitelnost duchovenstva do státních zastupitelstev (jako Irsko), a vylučuje duchovní, jich příbuzné do 4. stupně a jich spolubydlící ze způsobilosti býti dědici a odkazovníky osob, jimi duchovně opatrovaných nebo když sami sdělali poslední pořizení zůstavitelovo v nemoci před smrtí (článek 8. zák. 14. prosince 1874); taktéž zakazuje duchovním nositi duchovní roucho mimo kultové budovy (čl. 5.), což stejně platí v Irsku a v Ženevě, ježto kult jest omezen na kultové budovy.

V Brazílii jsou kněží a seminaristé zproštěni vojenské služby. Žádný občan brasílský nemůže pro svou víru nebo církevní hodnost býti zbaven politických a civilních práv, ale zůstane podroben všem státním zákonům (čl. 72., § 28. ústavy).

Ecuador uznává osvobození duchovenstva od služby vojenské, ale nepřipouští jeho volitelnosti do senátu a do sněmovny.

Francie zrušila (čl. 44/1905) výhody a omezení, které posud platily pro duchovní veřejnoprávních církevních korporací, zrušila zejména osvobození od vojenské povinnosti, vyjmouc přechodní dobu (čl. 39/1905) a vyloučila duchovní z volitelnosti do obecních rad pouze na prvních 8 let, tedy do r. 1913 (čl. 40/1905). Neplatná jsou darování a poslední pořizení, učiněná onemocnělými osobami ve prospěch duchovních, kteří jim poskytovali pomoc průběhem nemoci, na kterou zemřeli (čl. 909 Code civil).

Portugalsko zrušilo dřívější zákaz nositi duchovní roucho mimo kultové budovy.

VIII. Zvláštní úpravy bude vždy vyžadovati řádový život, vyvinutý hlavně v katolické církvi. Tato církev pokládá řeholní život jako integrující součást své organisace, sice ne založenou v právu božském, ale posvěcenou stáletým vývojem. Kde katolická církev užívala výhod veřejnoprávních korporací, hleděla uplatňovati zásadu, že různým útvarům řeholního zřízení náleží jako takovým státní uznání po právu samém. Je známo, že v tomto směru státní byvali nejtvrdí, že i státní církevní velmi

naklonění přece si vyhrazovali přezkoumávání a předchozí schvalování, než připuštění řádu nebo kláštera bylo vysloveno.

Musí-li při odluce život neřeholní se přizpůsobovati soukromoprávním formám organizačním, tím spíše musejí tak činiti útvary řeholního života, čili jinak řečeno, odluka nezbavuje stát povinnosti přezkoumávání řeholní život. Rozhodovati bude při tom účel řehole, její organisace a její hmotné prostředky. Nebude asi námitky proti řeholím, uplatňujícím se pouze na poli ryze lidumilném; ale budou podstatné námitky proti řeholím, toužícím výhradně po výchově mládeže, po duchovní správě, po rozjímavém životě. Odtud také odlukovní státní zaujmají různá stanoviska. Více rozhoduje zde zkušenost nežli zásadnost.

V americké Unii nečiní se řeholnímu životu zvláštní překážky.

Mexický zákon neuznává co do řeholní spolkové svobody, ano vylučuje ji zcela aspoň theoreticky, nepřipouští řeholní za jakýmkoli účelem (čl. 5. zák. z r. 1874). Ovšem je praxe mírnější, zejména vůči jednotlivcům, příšedším z ciziny a vůči ošetřovatelům nemocných a nuzných.

Brasílie nečiní naopak takřka žádných překážek řeholnímu životu; řeholníci vzdávajíce se individuální svobody

slibem bezpodmínečné poslušnosti, nemohou ovšem býti zapsáni do seznamů voličských.

V Ecuadoru nemohou nové řády se připouštět, staré řády se sliby věčnými nebo s životem pouze rozjímavým nesmějí více přijímatí noviců; staré řády s účelem vyučovacím a dobročinným nesmějí se rozvětlovati, ale mohou přijímatí dorost; vláda si vyhradila právo visitace.

Irsko má skutečnou svobodu řeholní přes starší omezující zákony.

Francie zůstala při svém spolkovém zákonu z r. 1901 (čl. 13.—18.), resp. při zákonech z r. 1902 a 1904 (čl. 38/1905). Kongregace může se připustiti pouze zákonem; nové sídlo je možné pouze dekretem státní rady; rozpuštění kongregace neb uzavření sídla může býti vysloveno dekretem ministerské rady.

Ženeva ovšem nemohla při rozluce ničeho měniti na spolkovém právu, upravujícím řeholní život; jsou vyloučeni Jesuité a jim podobná sdružení, a to celky i jednotlivci; zřizování nových klášterů nebo řádů jakož i obnovení zrušených je nedovoleno (čl. 52. a 75. spol. ústavy).

Portugalsko nepřipouští řádův a kongregací.

IX. Nepokládáme za správné mínění, že by otázka vyučování náboženství na školách nesouvisela s odlukou. Naopak

zrovna zde protivy nejvíce se uplatní. Neboť posavadní vyučování náboženství na školách bylo korelátém postavení náboženských společností jako veřejnoprávních korporací; leckterá ústava označovala za právo jich, vyučovati náboženství na veřejných školách; ano toto vyučování nebylo současně povinností, pročež i zvláštní peněžité odměny byly státem neb obcemi placeny. Pozbývají-li náboženské společnosti rázu veřejnoprávních korporací, pozbývají také práva vyučovati náboženství na veřejných školách, neboť přestávají býti činiteli, jimž stát přiznával úkol vychovávatí ve věcech náboženských i mravních. Kdyby stát přes odhnutí vytrval při vyučování náboženství na školách, pak nemůže jinak nežli učiniti smlouvu se zástupci náboženských společností, neboť nevyučují pak na základě svého církevního postavení, nýbrž vyučují jako smluvní učitelé.

F r a n c o u z s k ý zákon odhnutí vytkl tuto zásadu jasně tím, že prohláší za jediný úkol kultových sdružení konání kultu (čl. 19/1905). K vykonávání kultu náleží i vyučování náboženství, ale ne na veřejných školách, nýbrž na vlastních školách, avšak na těchto nepřináší jim vyučování ve věcech mimonáboženských.

Důsledným se zdá býti, prohlásí-li stát, že veškeré vyučování je podřízeno

dozoru a vedení státu. Návštěva obecné školy veřejné má býti povinná a vyučování bezkonfesní, pročež náboženství není vyučovacím předmětem a zavádí se všeobecná občanská nauka a výchova (etika). Proto není na školách symbolů konfesních. Zřizování a vydržování škol ryze konfesních má býti vyloučeno; posavadní takové školy buď se zruší, buď se přetvoří na veřejné školy. Duchovní a řeholníci nemohou jako takoví ničemu jinému vyučovati než náboženství; chtějí-li vyučovati na veřejných školách světským předmětům, musejí splniti všechny podmínky, jež jsou stanoveny pro toto vyučování. Vyučování náboženství mimo školu je církevní věcí, bezplatné a jako každé vyučování podrobno všeobecnému dozoru státnímu. Rodiče nedospělých žáků rozhodují o tom, mají-li býti soukromě vyučování v náboženství. Církev obstarává soukromě vyučování náboženství v místnostech k tomu příhodných; kde jich není, lze propůjčiti k tomu školních místností mimo dobu povinného vyučování. Účastenství na náboženských úkonech se řídí týmiž zásadami jako samo vyučování. Výtka, že bezkonfesní škola vychová lidi mravně slabé, je prozatím u nás předčasná; vzpomeňme dob nedlouho minulých, kdy vyučování bylo v Rakousku státem všemožně podporováno a přece výsledek nebyl skvělý.

Náš nový zákon, měnící a doplňující zákony o školách obecných a občanských z 13. července 1922, č. 226 Sb. z. a n. zaujal již v naší otázce kompromisní stanovisko.

Zákon zavedl povinně občanskou nauku a výchovu; zavedl náboženství společností zákonem uznaných jako předmět povinný, pokud nebylo zažádáno za sprostění. Sprostění vyslovuje nyní okresní školní úřad, na Slovensku a na školách menšinových příslušný okresní školní inspektor, zažádají-li (při zápisu) o to písemně nebo protokolárně rodiče žáků nebo jich zástupci. Žáci bez vyznání a žáci vyznání státem neuznaného jsou všeobecně sprostěni povinnosti náboženského vyučování. (Pokud by si však rodiče nebo jich zástupci přáli, aby děti se učily náboženství, rozhodne o jejich žádosti okresní školní úřad, vyslech dobré zdání příslušného úřadu církevního; ustanovení toto není sice v zákoně, ale bylo stanoveno interní cestou.) Opatřovati vyučování náboženství na obecných a občanských školách a na ně dozorati přísluší církevním úřadům s výhradou práva vrchního dozoru a správy, které přísluší státu. Učitelé náboženství, církevní úřady a náboženské společnosti jsou povinny šetřiti zákonů jakož i předpisů, které v mezích zákonů vydávají školní úřady. Co církevní úřady ustanoví

o vyučování náboženství a o náboženských cvičeních, budiž oznámeno správci školy, nyní prostřednictvím okresního úřadu školního a na Slovensku prostřednictvím školního inspektora. Ustanovení, která jsou v odporu s obecným řádem školním, nebudte oznamována. (Srovn. § 1., 2. a 3. cit. zákona.) To, co zde uvedeno, platí bezvýjimečně na všech veřejných a soukromých školách obecných a občanských (§ 17. cit. z.).

Co do rozlukových států uvádíme:

Americká Unie nezaujímá bezvýjimečně jednotného stanoviska v této otázce; celkem ovšem lze říci, že ve veřejných školách elementárních se nevyučuje náboženství, ani ne mravouce, s čím různé konfese, zejména katolická, nechťi se spřáteliti. Náboženství pravidelně se vyučuje na soukromých školách nebo v kostelích a farních školách, zejména o nedělích, jde-li o žáky, kteří navštěvují veřejné, beznáboženské školy.

Mexiko vylučující vyučování náboženství na školách, zavedlo bezkonfesní morálku. Při tom lze podotknouti, že osoby, přebývající ve veřejných ústavech, mohou se dostavovati do kostelů svých konfesí a v případě neodkladné nutnosti mohou dosíci náboženské útěchy i v ústavech samých (čl. 4. zák. z r. 1874), a to v rozměru, ustanoveném zvláštními předpisy.

Podobně i *Brasílie* zná jen veřejné (státní a obecní) vyučování světské beze zření k náboženské konfesi (čl. 72., § 6. ústavy); náboženství lze vyučovati jen mimo školu. Ovšem uznává *Brasílie* všeobecnou volnost vyučovací. Podobně jsou věci upraveny též v *Ecuadoru*, kde stát a obec smějí podporovati jen školy své.

Irsko podává obraz, kam vede nedůsledné provedení odluky: státní normální školy jsou sice neutrální co do náboženství, ale jsou poměrně málo navštěvovány u porovnání s konfesními soukromými školami, úplně volnými. Neutralita státních škol záleží v tom, že žáci beze zření ke konfesi mají přístup, že se vyučují v náboženství děti jen s povolením svých rodičů; vyučování náboženství se děje pravidelně v krajních hodinách. Ale faráři volí učitele na státních školách a jsou současně inspektory škol. Moc je tím přirozeně v rukou církve. I soukromé střední školy mají ve skutečnosti přednost před státními ústavy.

Ve *Francii* mohou děti od 6. do 13. roku, navštěvující veřejnou školu, býti vyučovány v náboženství jen mimo školní hodiny (čl. 30/1905), neboť náboženství není učebním předmětem. Pravidelně je věc upravena tak, že v týdnu jeden den mimo neděli je na školách prázdný, čím jest umožněno volné vyučování nábožen-

ství ovšem mimo školní budovu. Jinak se vyučuje na školách všeobecné etice bezkonfesní za zřejmého vlivu názorů *Comteových*, čímž se ovšem uskutečňuje vyučování na základě určitého světového názoru. Ačkoli *Francie* uznává volnost vyučování, přece vylučuje z vyučování řádové členy vůbec; duchovní pak nemohou býti připuštěni k vyšším zkouškám učitelským (*concours d'agrégation*), čímž se vůbec odstraňují z vyššího vyučování veřejného. Světští duchovní mohou tudíž vyučovati jen na soukromých školách, zvláště ovšem dovolných. Vysoké školství jest i církvi přístupné za státního dozoru (zákon z 12. července 1875).

Ženeva zavedla vyučování náboženství na veřejných školách fakultativně, a to kněžími; rodiče rozhodují o tom, má-li býti jejich dítě účastno tohoto vyučování čili nic; tím se vyhovělo švýcarské zásadě, že na veřejných školách nesmí býti zavedeno obligátně ani vyučování náboženství, ani bezkonfesní vyučování.

Portugalsko vyloučilo vůbec náboženství a náboženské úkony z veřejných škol, jež jsou laické; po přání rodičů mohou žáci býti vyučování v náboženství a býti účastni náboženských úkonů jen v kostelích mimo dobu školního vyučování. Vyučování náboženství

mimo kostel je závislé na předchozím povolení ministerském.

S rozlukou se nedá spojit, by theologické fakulty v nynějším způsobě byly částí vysokých škol státních. Neboť nynější fakulty jsou konfesními učilišti, nahrazujícími u katolíků seminární výchovu, na nichž učitelé musejí přináležeti a studující pravidelně příslušejí k určité konfesi. Na katolických fakultách se přiznává pravidelně biskupům právo dobrého zdání o kandidátech profesur, resp. právo je odmítnouti neb uděliti kanonické poslání; učitelé fakult katolických musejí býti duchovními, pravidelně doktory theologie; biskup má nad fakultou dozor a může podle svého úsudku odvolati kanonické poslání, čímž další setrvání učitelovo na fakultě se znevažuje.

Vylíčené poměry nebyly by srovnatelný s rozlukou, ježto biskupové nemají při ní rozhodujícího postavení vůči státu, by určovali, kdo může a kdo nemůže vyučovati na státním učilišti; ostatně nemohou státní ústavy vůbec býti konfesně zřízeny, tedy také ne akatolické, třebas u nich není takového omezování jako při katolických fakultách. A kdyby rozlukový stát chtěl o své ujmě si ustanovovati učitele na státních fakultách theologických, protestovala by katolická církev proti takovému počínání jako proti

zasahování do svých práv. I proto nezbyvá jiného východiště, než že duchovní se vychovávají na soukromých učilištích, vydržovaných a řízených podle zásad příslušné konfese (tak na př. v Americe a ve Francii). Bohověda může samozřejmě býti pěstěna na světských fakultách, ano není závady, by byla zřízena zvláštní fakulta náboženských věd, ale ve všem nezávislá na konfesních činitelích.

X. Úprava manželství má v moderním státě býti bezvýjimečně obligátně civilní; k tomu netřeba rozluky, neboť občanské poměry měly již podle ústav, počínajíc od r. 1848 býti nezávislé na kterékolí konfesi. Že k tomu všude nedošlo, jest ovšem pravda, což tím méně překvapuje, když i naše republika nedovedla zavěsti přirozené této formy, ani přes to ne, že ji na Slovensku již měli od r. 1894; ano náš zákon stlačil i pro Slovensko obligátnost civilního manželství na fakultativnost, při čem se poukazovalo na Spojené státy americké a na Velkou Britanii, přehlížejíc ovšem tamější zvláštní vývoj. Netřeba zvláště zase upozorňovati na to, že při rozluce má býti civilní manželství závazným proto, že jinak náboženské společnosti prorážejí opět svým vlastním právem při uzavírání církevního sňatku, jehož platnost se posuzuje v první řadě podle církevních zásad. Rozlukové státy, o nichž referujeme, mají civilní manžel-

ství obligátní, až na Spojené státy americké a Irsko. Ovšem nemusí v Mexiku a v Brazílii civilní sňatek předcházeti církevnímu sňatku, čímž skutečně se umožňuje uzavírání sňatku pouze církevního. V Brazílii se tresce ovšem duchovní, který žehná církevnímu sňatku před civilním sňatkem.

Ale všude se vedou rejstříky civilní o pohybu obyvatelstva, i musejí duchovní správci, asistovavší při fakultativním sňatku církevním oznámiti do dvou neděl civilnímu matrikáři, že se tak stalo, by mohl provést zápis on.

Sesvětštění vedení matrik o narozeních, oddávkách a úmrtích je naprostým požadavkem moderního státu i bez rozluky; vždyť je nelogické, aby stát přenechal tuto část své administrativy činitelům, kteří stojí mimo spojení s ní.

Ostatně i oznamování příslušnosti k náboženské společnosti neb oznamování náboženského přesvědčení má se díti jen v těch případech, jak bylo výtčeno shora při ústavě říše německé.

XI. Při odluce je jasno, že nemůže stát prováděti nedělního a svátečního řádu té neb oné církve. Stát přirozeně se neobejde bez dnův odpočinkových, jimiž pravidelně zůstanou křesťanské neděle. Jenže důvod odpočinku jest pak jiný; kdežto dříve býval diktován se zřetelem na církevní řády, rozhoduje nyní zření

na sociální požadavky přítomné doby. Podle toho se různí i tresty na nezachování nedělního klidu. Mimo to zavádí moderní stát zvláštní svátky občanské, neboť nelze přehlédnouti nynějších názorů zaměstnavatelův a zaměstnaných, oprávněné touhy po oddechu a povznesení, dávajícího všelidského a přírodního významu některých svátkův a hlavně svátkův národních.

Unie americká má přísné svěcení nedělní, řídící se při tom zakořeněnými názory většiny obyvatelstva.

Mexiko uznává pouze sváteční dny ryze občanské a neděle jako dny odpočinku v úřadech a veřejných ústavech (čl. 3, zák. r. 1874); podobně i Portugalsko.

Za to Brazílie uznává i katolické svátky.

Francie ponechala v platnosti (čl. 42/1905) posavadní zákonné předpisy o svátcích, t. j. zákon z 12. července r. 1880, čímž neděle a některé katolické svátky skutečně se uznávají.

Ženeva uznává sice neděle, ale bez trestní ochrany.

XII. Věci pohřební nemohou býti za rozluky posuzovány s konfesního hlediska. Stát si uspořádá způsob pohřbů se stanoviska hygienického buď spalováním buď ukládáním mrtvol do země, při čemž pak pozůstalým se přenechává, by si vyžádali společenosti duchovní; přirozeně

že mají státní předpisy všude přednost a náboženské předpisy nesmějí jim se přičítati. To jsou ostatně tak samozřejmé požadavky i v zemích nerozlukových, že netřeba zvláště o tom jednat zde. Proto by měla všechna pohřebiště posud konfesní býti přeměněna na obecní, při čemž politické obce by byly jich vlastníky a správci se všemi právy a povinnostmi. Konfesní pohřebiště by se zrušila, jsou-li přebytečná proto, že je s dostatek postaráno o obecní pohřebiště.

XIII. V rozlukovém státu nebude místa pro nynější patronát jakéhokoli druhu. Církev katolická uvítá takové stanovisko, neboť její Kodex prohlásil v can. 1450, § 1., že budoucně nový patronát nemůže vzniknouti žádným způsobem. Ačkoli má toto ustanovení na mysli budoucí poměry, tož přece již can. 1451, § 1. ukládá ordinářům, by působili k tomu, aby posavadní patronové se spokojili pouze s duchovními přímluvami (veřejnými prosbami) na místě posavadních oprávnění. Nelze si dobře mysliti, že by při budoucí rozluce došlo k nějakému vyvazení majetkových povinností patronátních, neboť laická oprávnění patronova musejí odpadnouti, jako již neodůvodněné zasahování do osamostatněného života církevního. Zaniknou-li však práva, nemohou nadále trvati povinnosti, které namnoze jsou zbytkem starých právních

řádů. K tomu přistupuje u nás ještě dalekosáhlá reforma pozemková, která nesnese břemen rázu církevního, vysvětlitelných a pocházejících z dob úzkého spojení státu a církve.

XIV. Příliš daleko zasahuje ustanovení francouzského čl. 28/1905, zakazující do budoucna náboženský odznak nebo symbol na veřejných stavbách nebo na kterémkoli veřejném místě, při čemž jsou ovšem vyňaty budovy sloužící kultu, hroby na hřbitovech, náhrobky, musea nebo výstavy. Zákaz byl by ovšem oprávněn, kdyby církevními znaky nebo pomníky byl patrně urážen cit národní, státní, občanský. I Portugalsko má podobný zákaz jako Francie.

XV. Přísaha náboženská, jako dovolávání Boha, nemusí za odlučky býti odstraněna z právního života, poněvadž předpokládá pouze víru v Boha, ale nikoli příslušnost k nějaké náboženské společnosti. Velkým přehmatem by ovšem bylo, kdyby nějaký právní řád nutil státního občana, by vykonal náboženskou přísahu, ačkoli nevěří v Boha. Všude tam, kde kdo nechce nábožensky přísahati z jakéhokoli důvodu, musí míti možnost slavnostně slíbiti na místě přísahy, však s týmiž právními následky. Takovou volnost uznávají na př. Spojené státy americké a Mexiko. Francie (s podstatnou formulí „je le jure“) a Portugalsko

zavedly přísahu zvanou občanskou. Ovšem by bylo nejpraktičtější, zavést všeobecně občanský slib na místě přísahy, s kterým by byly spojeny všechny účinky podnes spojené s přísahou v oboru světského práva. U nás upravil zákon ze dne 13. července 1922, č. 223, Sb. zák. a nař. přísahu osob bez náboženského vyznání, konanou před soudy. Tu i jinde však se zapomnělo při tom, že „přísaha“ má původně vždycky náboženský ráz.

XVI. S rozlukou ovšem není spojitelné, aby určité slavnostní výkony státní nebo výkony samosprávných útvarů byly doprovázeny církevními obřady. Proto je proti rozluce, zahajují-li se v Unii sedění kongresu modlitbou, již vykonávají kaplani, k tomu státem zvláště ustanovení, ježto tato slavnost má ráz konfesní. Slučitelné jest ovšem s rozlukou, vypisuje-li tam prezident podle starého zvyku postní a kající dny, jakož i dny díky Bohu, ježto se to děje všeobecně bez spojení s určitou konfesí, při čemž atheisté nejsou k ničemu povinováni.

Je proti rozluce, když v B r a s i l i i má vojsko a úřednictvo oficiálně účast na církevních slavnostech, ale rozlukově zní čl. 3. mexického zákona z r. 1874, že ani úřad civilní, ani vojenský nemá účastenství na nich.

Při rozluce instituce vojenských duchovních se odstraňuje alespoň v míru; vojsko se posuzuje v náboženských věcech jako ostatní občanstvo; přirozeně nesmí se mu klásti žádných překážek v účastenství na bohoslužbách a církevních útěchách, což dá lehce se srovnati i při zachování vojenské disciplíny. V době války nutno se postarati o to, by ti kdož dobrovolně chtějí míti poslední útěchy, nebyli z nich vylučováni. Jelikož je branná povinnost za rozluky bezvýjimečná, lze vhodně duchovenstvo vojenskou službou povinné roztržiti pro duchovní službu.

* * *

Podali jsme malý náčrtek o hlavních otázkách přetřásaných při rozluce, ale připojujeme klausuli „s výhradou omylu a opominutí“, neboť je s obtížemi spojeno, zachytiti včas všechny nastalé změny.

Rozluka má přivoditi trvalý a konečný mír mezi státem a církví; nechceme žádného kulturního boje; chceme by náš stát byl svůj, zdravý a silný; chceme, by církve působily jen nábožensky, a ne politicky. Suum cuique; každému, což jeho jest.

Literatura.

Uvádíme zde bez nároku na vyčerpání pouze domácí literaturu, která jest jednak lehce přístupná a jednak obsahuje i bohatou cizí literaturu. Návrh Bartoškův (1. návrh 1. zasedání v I. volebním období poslanecké sněmovny N. S. R. Č. 1920); k tomu Jiří Edelstein, Návrh Dra Bartoška na odluku církve od státu v časopisu „Všehrd“, ročník II., 1921, str. 94 nsl. a Ludwig Wahrmund, Trennung von Staat und Kirche. V Jablonci bez roku. — Vratislav Bušek, Rozluka církví a státu ve Francii v časopise „Všehrd“, II. r., 1921, str. 81 nsl. — Rozluka církve a státu ve střední a jižní Americe, tamže, III. r., 1921, str. 17 nsl. — Rozluka církví a státu ve Spojených státech severoamerických, tamže, III. r., 1922, str. 81 nsl. — Ve „Sborníku věd státních a právních“, XXII., 1922 str. 93 nsl. o francouzské praxi. — Církev, stát a jinověrci v Codexu iuris canonici, v Praze, 1922. — Rudolf Dominik, Poměr mezi státem a náboženskými společnostmi a jeho budoucí úprava v československé republice v „Časopisu pro právní a státní vědu“, v Brně, 1919. — Kamil Henner, Poměr mezi státem a církví v Rakousku v Laichtrově „České Politice“ v Praze, 1906. — K nauce o státu a církvi

v Čechách, v Praze 1915 v Poctě Ottové ve „Sborníku věd právních a státních“, XV., 1915. — Poměr mezi státem a církví v časopisu „Škola a Rodina“, I. ročník, 1919-20, č. 20 nsl. Z této úvahy vyšlo populární pojednání pro nejšířší kruhy v Praze, 1920, v Ústředním dělnickém knihkupectví a nakladatelství. — Odluka státu a církve v „Právnicku“, ročník 59, 1920, sešit I.—IV. (oprava na str. 232). Vzhledem k této publikaci se jeví přítomná práce býti druhým doplněným vydáním. — Základy práva kanonického, II. části sešit čtvrtý, v Praze, 1922, str. 423 nsl. — Antonín Hobza, Poměr mezi státem a církví, 1. vyd. 1909, 2. vyd. 1919, v Praze. — Autonomie náboženských svazů v moderním státě, 1910, v Praze. — Poměr mezi státem a církví v československé republice v „Naší Době“, 1920, r. 28. — Rozluka mezi státem a církví v Č. R. v „Ročence“ Č. R., 1922, str. 278 nsl. — František Kryštůfek, Rozluka církve a státu ve Francii, 1911. — Rozluka církve a státu ve Spojených státech severoamerických, v Brasilii, v Ženevě a Irsku, 1913. (Vzdělávací knihovna katolická, sv. 52. a 58.) — T. G. Masaryk, Jan Hus. Naše obrození a naše reformace (v Praze, 1896). — V boji o náboženství (v Praze, 1904). — Inteligence a náboženství (v Praze, 1907). — Za svobodu svědomí a učení; Věda a církev v „Knihovniče Času“, č. 44. a 48. — Články a Kritické přehledy o životě církevním a náboženském v „Naší Době“ do r. 1914. — Josef Mrázek, Rozluka státu a církve, v Brně, 1922. — František Skála, Odluka církve a státu, v Praze, 1911 (Knihovna „Havlíčka“, č. 4.).

— L. Stěhule, Poměr církve a státu I, v Praze, 1919. — K nastávající úpravě poměru mezi státem a církví v „Kostnických Jiskrách“, 1920, č. 46—49; 1921, č. 6, 7. — Antonín Uhlíř, Občanská nauka a výchova v „Setbě“, příloze „Českého Slova“, z 22. a 29. července, 5. a 19. srpna a 16. září 1922. — František Vavřínek, Základy práva ústavního, 4. vyd., v Praze, 1920-21. — František Weyr, Soustava československého práva státního, Brno, 1921. — Věstník ministerstva školství a národní osvěty, ročník III., č. 10. (Část informační, str. 79 nsl. o Portugalsku.) — Všechny denní listy přinášejí občas úvahy o naší otázce. „Naše Doba“ má hojně situační zprávy o rozlukových státech.

OBSAH.

Úvodní slovo	str. 5—7
Náboženství není ohroženo rozlukou.	
Přehled poměru státu k církvi	str. 9—25
Buď jednota státu a církve, buď odluka (str. 9, 10). Původně je kult částí státního života; od r. 313 sice tolerance, ale brzy se vyvinuje caesaropapism, nadvláda státu nad církví a trvá do polovice XI. století (str. 10, 11). Odtud vítězí hierokracie do začátku stol. XIV. (str. 11, 12). Odboj proti ní (str. 12—14). Stanovisko církve; potestas indirecta (str. 14). Theorie koordinační (str. 14, 15). Vývoj od r. 1848 (str. 15—17). Piův Syllabus (str. 17, 18). Nový církevní Kodex (str. 18). Poměry v Rakousku a v Uhersku před převratem (str. 18, 19). Poměry po převratu (str. 19—25).	
Vývoj rozluky státu a církve	str. 25—41
Pojem rozluky (str. 25—27). Chelčický (str. 27, 28). Stanovisko protestantismu (str. 28). Tomáš More (str. 28). Anabaptisté; Robert Brown (str. 29). Roger Williams, Milton, Kvakéři, Wil. Penn (str. 29). Filosofové XVII. a XVIII. stol. (str. 30). Odluka v zájmu církve; Bonomelli (str. 30). Anglikánská církev (str. 31). Moderní liberalism; Belgie a Itálie (str. 31). Radikální liberalism; program socialistický (str. 32). Rothenbücher (str. 32). Rozluka v Unii americké (str. 32, 33); v britských koloniích, v Mexiku, v Brasílii, na Kubě a v Ecuadoru (str. 33); v Irsku, ve Francii, v Ženevě a Basileji, v Portugalsku a v Rusku	

(str. 34—37). Poměry v Německé říši (str. 37 až 41).

Jednotlivé body rozluky . . . str. 41—99

- I. Uznání náboženské svobody svědomí a víry (str. 41—45).
- II. Teritoriálně rozčleněný (místní) zevní život náboženských sdružení musí se přizpůsobiti předpisům státním (str. 45 a násl.). Zánik náboženských společností jako korporací veřejného práva (str. 46—51); diplomatické styky s Vatikánem (str. 51, 52); kultový dozor a ochrana státní (str. 52—55).
- III. Organizace církví za rozluky; všeobecně (str. 55—56); v jednotlivých rozlukových státech zvláště (str. 56—63).
- IV. Státní dotace církví zanikají (str. 63—65).
- V. Osud církevního jmění za rozluky (str. 65 až 71).
- VI. Zabezpečení hmotných zájmů rozlukových organizací (str. 71—76). Všeobecné návrhy o úpravě majetkových poměrů (str. 76—81).
- VII. Zánik výhod posud poskytovaných duchovním (str. 81—83).
- VIII. Úprava řádového života (str. 83—85).
- IX. Vyučování náboženství (str. 85—92); theologické fakulty (str. 92, 93).
- X. Úprava manželského práva (str. 93—94).
- XI. Nedělní a sváteční řád (str. 94—95).
- XII. Věci pohřební (str. 95—96).
- XIII. Patronát (str. 96—97).
- XIV. Náboženské odznaky (str. 97).
- XV. Přísaha (str. 97—98).
- XVI. Slavnostní výkony státní a obecní (str. 98).
Vojenští duchovní (str. 99).

Literatura . . . . . str. 100—102.

REV15

ÚK PrF MU Brno

3129S03707